

Postsocialistično pravo v Republiki Sloveniji¹

Sara Adanič Dežman

POVZETEK

Republika Slovenija je bila pred osamosvojitvijo del nekdanje Jugoslavije, ki je temeljila na socialističnih in komunističnih osnovah ter tako socialističnemu dojemanju prava. Pravo je takrat predstavljalo sredstvo, ki je služilo uresničevanju ciljev in interesov politike, posledično pa so se v sodniških (in drugih) vrstah razvile določene metode dela in delovna miselnost, ki so takšnemu pristopu ustrezale ter bile v nasprotju z upoštevanjem vrednot in načel kot so vladavina prava, demokracija ter spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki v sodobnih ustavnih aktih predstavljajo temeljno in izhodiščno materijo. Beseda teče o t.i. socialistični pravni tradiciji, ki je združevala pravne sisteme nekdanjih socialističnih držav Srednje in Vzhodne Evrope, torej tudi jugoslovanski in znotraj le-tega slovenski pravni sistem.

Namen članka je predstaviti značilnosti socialistične pravne tradicije ter na podlagi slovenske sodne prakse opozoriti na tiste, ki so pri delovanju slovenskih sodnih akterjev prisotne še dandanes. Na koncu pa je nekaj besed namenjenih tudi oceni slovenskega sodstva s strani slovenske javnosti ter statistični primerjavi stanja v Republiki Sloveniji napram drugim državam članicam Sveta Evrope in Evropske unije.

Ključne besede: socialistična pravna tradicija, Patria, pravica do sojenja v razumnem roku, Lukenda, Evropsko sodišče za človekove pravice.

¹ Povzetek dela magistrskega dela (Sara Adanič Dežman, Postsocialistično pravo v Republiki Sloveniji, Evropska pravna fakulteta Nove univerze v Novi Gorici, Ljubljana 2019).

Postsocialist law in Republic of Slovenia

ABSTRACT

Before the independence, the Republic of Slovenia was a part of a former Yugoslavia, which was based on socialist and communist elements and thus a socialist perception of law. Law at that time was a tool that served the pursuit of political goals and interest. Consequently certain work methods and work-thought were developed in the judicial (and other) types that were appropriate to this approach, but they were in contrast with values and principles such as the rule of law, democracy and respect of human rights and fundamental freedoms, which are fundamental and basic matter in modern constitutional acts. The subject of this paper is so-called socialist legal tradition, which united the legal systems of the former socialist countries of Central and Eastern Europe, including the Yugoslavian and within it the Slovenian legal system.

The purpose of this paper is to present the characteristics of the socialist legal tradition and on the basis of Slovenian case law draw attention to those that are still present in the work of Slovenian judicial actors. In the end the opinion of Slovenian public about Slovenian judiciary is presented and the statistical comparison of the situation in the Republic of Slovenia with other member state of the Council of Europe and the European Union.

Keywords: socialist law tradition, Patria, the right to be tried within a reasonable time, Lukenda, European Court of Human Rights.

1. Značilnosti socialistične pravne tradicije in njihova kontinuiteta

V pravosodnih sistemih držav nekdanjega sovjetskega bloka je vladalo t. i. načelo »komunistične (socialistične) zakonitosti«, na podlagi katerega je bilo sodstvo podrejeno vodilni politični stranki, tj. komunistični partiji. Značilnosti teh pravosodnih sistemov poljski pravnik, Lech Falandysz, označuje kot »deset božjih zapovedi komunističnega prava in reda«, ki pa so naslednje:

»1. Pravo je podrejeno političnim ciljem in interesom vladajoče skupine (stranke); nad pravom prevladuje politika, pravo pa le-te ne omejuje.

2. Pravo je politični instrument vladajoče stranke, ker tej stranki omogoča, da *'povzdigne na raven zakona'* karkoli želi in s tem obveže celotno družbo.

3. Družba kot celota in družbene skupine izven vladajoče stranke nimajo nikakršnega dejanskega vpliva na vsebino prava in na proces njegovega ustvarjanja.

4. Človekove pravice in državljske svoboščine so zaščitene le do tiste mere, do katere sovpadajo z interesi skupine na oblasti.

5. Političnih oblasti pravo ne zavezuje, le-te so edina skupina, ki lahko pravo spreminja in krši.

6. Pravo se navzven predstavlja z demokratično podobo, ki v praksi nikoli ne deluje.

7. Pravo ustvarja zakonodajno telo, v katerem stalno prevladuje vladajoča stranka, in druga državna telesa, ki so tej stranki popolnoma podrejena.

8. Neodvisno telo, ki bi ocenjevalo skladnost zakonov z ustavo ali mednarodnimi konvencijami, ne obstaja. Kar zadeva zaščito človekovih pravic in državljskih svoboščin, se tako ustava kot mednarodni sporazumi obravnavajo kot deklaracije brez neposredne uporabe v družbeni praksi.

9. Uradna propaganda prikazuje pravo kot izraz prizadevanj večine državljanov ali družbe kot celote.

10. Teorija prava in znanstveno poučevanje prava naj pri opravičevala potrebo po obstoječem pravnem sistemu; njuna dolžnost je, da ga opazujeta in utrjujeta; pravni poklici so obvezani sodelovati z oblastmi, katerih interese morajo ščititi in podpirati.«²

Alan Uzelac kot temeljno značilnost socialistične pravne tradicije omenja instrumentalni namen prava in pravi, da je za to tradicijo značilno, da je pravo zasnovano kot orodje vodilnih političnih elit. Trdi, da je bila sicer povezava med pravom in politikami prisotna v vsaki pravni tradiciji, da pa je zlasti za socialistično pravno tradicijo bilo očitno, da je pravo, oblikovano s strani vodstva komunistične partije, služilo vladajoči eliti in ščitilo njene interese ter njeno ideologijo. Zato so morali biti pravni strokovnjaki (zlasti sodniki in profesorji prava) spretni tehniki, ki so vedno našli

²Falandysz, v: Zidar, 1996, str. 195 in 196.

ustrezno pravno obliko in utemeljitev za že v naprej znan, željen izid postopka. Kadarkoli je šlo za vprašanje pomembnih političnih ciljev in »višjih interesov«, se je, kot pravi, pravo moralo ukloniti politiki.³

Med bistvenimi značilnostmi socialistične pravne tradicije se omenja tudi strah sodnikov pred končnim vsebinskim odločanjem. Ker se je v socializmu štelo, da so pravni strokovnjaki »poslušno orodje v rokah lastnikov političnih moči«, ta politična moč pa je lahko pristala v rokah druge, nove politične elite, je bilo, kot pravi Uzelac, najvarnejša pot sodnikov za naprej ne sprejemati nobene odločitve oziroma vsaj ne odločitve, ki bi dokončno rešile pomembno vprašanje.⁴

Za socialistično pravno tradicijo pa je bilo tudi zaradi navedenega med drugim značilen nizek ugled sodstva. Sodniki, ki so bili s strani parlamenta izvoljeni za določen mandat, so morali biti »politično primerni«⁵, kar je v praksi pomenilo, da so po izvolitvi sodnikov pregledovali njihovo politično in osebno ozadje ter da so obstajale metode za njihovo odstranitev, v primeru, da so začeli delovati na politično neprimerne načine. Za razliko od Jugoslavije, kjer je bilo število sodnikov precej visoko ter bližje številu v Avstriji in Nemčiji, je bilo v notranjem krogu sovjetskega imperija njihovo število precej nizko. V številnih družinah je pravniški poklic deloval celo kot družinski posel. Sodniško funkcijo so opravljale ženske, ki so skrbele za gospodinjstvo in otroke, moški spol pa je služil kruh v odvetništvu. Posledica tega je bila feminizacija sodstva.^{6, 7}

Medtem, ko je leta 1998 Hein Kötz razglasil, da je socialistična pravna tradicija »mrtva in pokopana«⁸, so nekateri tuji strokovnjaki opazili, da so določene značilnosti nekdanjih socialističnih sistemov v nekaterih državah še vedno žive, nanašajo pa se zlasti na miselnost in delovanje državnih akterjev. Tako na primer Rafał Mańko opaža trajni vpliv socialistične pravne tradicije na sodobni poljski pravni sistem.⁹ Zdenek Kühn opozarja na še vedno ži-

³ Uzelac, 2010, str. 377, 381 in 382.

⁴ Ibid, str. 383.

⁵ Pogoj »moralne in politične primernosti« je bil vse do leta 1990 med zakonskimi zahtevami v okviru hrvaškega Zakona o rednih sodiščih (Uzelac, 2010, str. 386).

⁶ Ibid, str. 386 in 387.

⁷ Več o značilnostih socialistične pravne tradicije si lahko preberete v Adanič Dežman, 2019, str. 26-33.

⁸ Kötz, v: Mańko, 2013a, str. 1.

⁹ Glej Mańko, 2013a.

večo zapuščino socialistične pravne tradicije v pravni kulturi na Češkem in Slovaškem.¹⁰ O preživeli socialistični pravni tradiciji pri naši sosedih Hrvaški pa govori in piše Alan Uzelac.¹¹ Da je slednja preživela tudi na slovenskem ozemlju, je verjetno jasno marsikomu, v dokaz navedenemu pa nedvomno med drugim pričajo primeri kot so: zadeva Patria, t.i. bančna luknja in nenazadnje besede sodnika Zvezdana Radonjića o pritiskih na slovenske sodnike v sojenju zoper gospoda Milka Noviča¹².

Po padcu socializma naj bi bila nova ideologija nekdanjih socialističnih družb »nazaj k normalnosti«. Te so trdile, »da se po določenem obdobju zablode zdaj veselo vračajo k zahodni tradiciji, nekoč preziranemu meščanskemu kapitalizmu, kateremu naj bi domnevno pripadale že dolgo, preden so komunisti zgrabili politično moč.« Ker pa tak prehod ni možen kar čez noč, je, kot pravi Uzelac, »nastal nov izraz za mešano obliko "starih" in "novih" značilnosti – pojem "države v tranziciji"«. In če je kaj značilnega za socialistično pravno tradicijo ostalo v določenem nekdanjem socialističnem pravnem redu, se je to pripisalo še ne povsem zaključenem procesu prehoda k civilnopravni tradiciji. Ker pa je od začetka tranzicije minilo že več kot dvajset let, njeno bistvo pa je, da le-ta ne traja v nedogled, se tudi Uzelac sprašuje, če ni bila osmrtnica za socialistično pravno tradicijo prezgodnja in je le-ta preživela.¹³

Kot pravi Uzelac so bile leta 1990 odstranjene vse socialistične oznake, izbrisano pa je bilo tudi sklicevanje na marksistično-leninistično doktrino, kar je sicer dajalo vtis, da bo sodstvo začelo na novo, vendar pa hkrati poudarja, da je bil socialistični pravni svet po svoji naravi nesocialističen, instrumentalni pristop pa je bil enostaven za prilagoditev katerikoli novi doktrini. Pravi, da se je s spremembo ideologije nedvomno spremenil tudi odnosa do prava, sodnega sistema in sodstva. »Politično sprejetje doktrine delitve oblasti je dalo sodnikom nekaj dodatne teže, čeprav je bila "neodvisnost sodstva" v politični praksi bolj fraza kot realnost.« Sodstvo jo je uporabilo za uveljavljanje zahteve za boljšo plačo in boljše delovne pogoje, kar je dejansko imelo praktični učinek v večini držav. Sama narava sodniške službe in najpomembnej-

¹⁰ Glej Kühn, 2011.

¹¹ Glej Uzelac, 2010.

¹² Glej na primer Milko Novič oproščen. Sodnik: Zadeva očitno seže v vrhove pravosodja, MMC RTV SLO, e-vir.

¹³ Uzelac, 2010, str. 378 in 379.

še značilnosti nekdanje tradicije pa se po njegovem mnenju niso spremenile.¹⁴

Tisto, kar pa se je dejansko spremenilo, ugotavlja Uzelac, pa je družbeni kontekst, v katerem deluje pravna infrastruktura. Zaradi privatizacije ekonomskih sredstev in pluralizacije političnega življenja so sodišča začela obravnavati vedno večje število pomembnih družbenih vprašanj, s čimer so bila odstranjena iz sence relativno nepomembnega odločanja v manj pomembnih zadevah. Posledica tega je ogromna neučinkovitost sodišč v vseh državah nekdanjega socialističnega bloka, o čemer pričajo ogromni sodni zaostanki in sodne zamude¹⁵. Najbolj očitna podobnost med pravnimi sistemi socialistične pravne tradicije je dolžina postopkov.¹⁶ Uzelac pravi, da so le redke izjeme med nekdanjimi socialističnimi državami, ki so imele številne probleme s sodno neučinkovitostjo, doživele neke vrste »kolonizacijo« pravosodnega sektorja. Gre za države, v katerih je bil celoten pravosodni sektor bodisi nadomeščen z »uvoženim« osebjem bodisi postavljen pod močan program varstva od zunaj^{17, 18}.

V večini postsocialističnih držav je prišlo do kontinuitete socialistične pravne tradicije tudi na institucionalni ravni, torej v kontinuiteti pravnih institucij (sodišč, tožilstev, odvetniških zbornic in pravnih šol, itd.¹⁹). Po tranziciji ni zaznati bistvenih sprememb v strukturi oziroma kadrovanju sodišč in pravnemu poklicu nasploh²⁰, razen redkih izjem. Na splošno so, kljub temu, da je v nekaterih postsocialističnih državah prišlo do sprejetja lustracijskega akta²¹, v teh državah sodniki bivših sodišč postali sodniki novih sodišč^{22, 23}.

¹⁴ Ibid, str. 388.

¹⁵ Vprašanje zamud in sodnih zaostankov je bilo v največji meri prisotno ravno pri najbolj uspešnih tranzicijskih državah, na primer v Sloveniji in Poljski, ki sta vstopili v EU kot najbolj progresivna reformistična naroda (Uzelac, 2010, str. 389).

¹⁶ Ibid, str. 388 in 389.

¹⁷ V Vzhodni Nemčiji je bila po združitvi oziroma padcu berlinskega zidu večina pravnih strokovnjakov (vključno s člani pravne akademije) prenešana iz zahodne strani države. »V Bosni je mednarodni protektorat vodil intenzivno kontrolo nad lokalnimi sodišči, vključno z uvozom tujih sodnikov na najvišji ravni. V obeh primerih so bile težave v zvezi s predolgo trajajočimi postopki skoraj izkoreninjene (Uzelac, 2010, str. 390).«

¹⁸ Ibid, str. 389 in 390.

¹⁹ Maňko, 2013b, str. 13.

²⁰ Piana, v: Maňko, 2013a, str. 10.

²¹ Na primer na Poljskem je bil lustracijski akt sprejet leta 1997, nanaša pa se le na sodnike, ki so pred letom 1990 sodelovali s tajno službo. Sicer pa na Poljskem ni bilo preverjanja sodnikov glede širših političnih ali ideoloških meril.

²² Izjema je nekdanja Nemška demokratična republika.

²³ Kühn, v: Maňko, 2013a, str. 11.

Glede na to, da so morali biti pravni strokovnjaki (zlasti sodniki in profesorji prava) spretni tehniki, ki so vedno našli ustrezno pravno obliko in utemeljitev za že v naprej znan, željen izid postopka, pravi Uzelac, da nas ne bi smelo presenečati, da so najbolj uspešne osebe pri tem delu, po padcu komunizma, bile takoj sprejete s strani novih političnih elit, ki so prišle na položaj. Čeprav je bilo na deklarativni ravni sprejeto načelo delitve oblasti in neodvisnosti sodstva, to po njegovem mnenju ni bistveno spremenilo situacije.²⁴

Te trenutne, v večini podedovane sodne elite iz prejšnjega sistema pa naj bi prevzele popolni nadzor nad postopkom imenovanja sodniških in tožilskih mest. Organ, ki je sestavljen predvsem iz sodnikov ali tožilcev in delno imenovan od drugih dveh vej sodne oblasti, ima odločilno oziroma izključno vlogo pri imenovanjih novih sodnikov. Takšni organi (običajno imenovani visoki, nacionalni, državni sodni sveti ali podobno), so se hitro razširili na vse postsocialistične države in zagotavljajo nadzor nad imenovanjem sodnikov z namenom zagotovitve, da bodo samo tisti, ki izpolnjujejo pričakovanja tradicionalnih elit, imenovani na visoka sodniška mesta.²⁵

Glede na to, da je v postsocialističnih državah prisotna institucionalna kontinuiteta socialistične pravne tradicije, ne preseneča dejstvo, da se v pravni metodologiji še vedno upošteva tudi hiperpozitivizem.²⁶ Prisotna sta zlasti ozek koncept prava in močna prednost jezikovne interpretacije.²⁷ Sodniki vrhovnega sodišča še vedno podpirajo stališče, da pravni teksti vsebujejo pravne norme, ki jih je potrebno »dekodirati«. Sodne precedense, ki se sicer vedno bolj sprejemajo kot pravni vir, pa se razume na površen način,²⁸ nedvomno zaradi dejstva, da se jih je v socialističnem obdobju vztrajno zavračalo, kar ni omogočilo nastanka bolj sofisticirane doktrine.²⁹

Uzelac ugotavlja, da pretiran formalizem, pomanjkanje procesne discipline in doktrina upoštevanja materialne resnice še vedno igrajo najpomembnejšo vlogo, to pa vodi v redno prekinjanje

²⁴ Uzelac, 2010, str. 377, 381 in 382.

²⁵ Ibid, str. 395; Maňko, 2013a, str. 11 in 12.

²⁶ Zirk Sadowski, v: Maňko, 2013a, str. 12.

²⁷ Stawecki, v: Maňko, 2013a, str. 12 in 13.

²⁸ Lętowska, v: Manko, 2013a, str. 13.

²⁹ Manko, 2013a, str. 13.

sodnih obravnav.³⁰ Hkrati opozarja, da se je samo v tretji pravni tradiciji sodni aktivizem štel kot element, ki odloži postopek. Prav tako je bila samo zanjo značilna krepitev načela kontradiktornosti in aktivne vloge strank.³¹

Posledica omenjenih značilnosti (post)socialistične pravne tradicije pa se kaže v še vedno dokaj nizki stopnji zaupanja, ki jo uživajo sodišča in sodstva v državah Srednje in Vzhodne Evrope. Socialistična oziroma tretja pravna tradicija, kot jo imenuje Uzelac, je po njegovem mnenju bila odporna na številne reforme in vsi poskusi, ki so želeli približati sodni sistem bivših socialističnih držav zahodnim standardom pravne države, so dejansko le okrepili *status quo*. Edini zahodni standard, ki so ga sodstva socialistične pravne tradicije najlažje sprejela, je neodvisnost sodstva, ki pa so ga razvila onkraj jamstev neodvisnega odločanja v zadevah. Sodne elite bivših komunističnih držav so se najbolj zavzemale za avtonomijo in samoupravljanje sodne veje oblasti, kar pa je bilo, kot pravi, povsem združljivo s tradicijo iz sovjetskih časov, v kateri so pravni strokovnjaki oblikovali zaprt krog posameznikov z istimi interesi.³²

Uzelacu se zdi, da so se najpomembnejše značilnosti socialističnih pravnih tradicij najmočneje ohranile prav v najbolj razvitih bivših socialističnih jurisdikcijah, kjer je bil komunistični režim mehkejši in so bili pravni strokovnjaki vplivnejši in številčnejši (npr. Slovenija in Hrvaška). Zato pravi, da »lahko sklepamo, da preživetje tretje pravne tradicije ni le začasen, prehoden pojav« in »lahko mirno predpostavimo, da je preživetje tretje pravne tradicije utrjeno (zacementirano) za še vsaj naslednji dve desetletji, kljub vedno glasnejšim javnim kritikam in vedno močnejšim mednarodnim pritiskom proti njej.«³³

2. Slovenija

Tako kot ostale postsocialistične države, se je tudi Republika Slovenija po osamosvojitvi s sprejemom ustave samostojne in neodvisne države leta 1991 zavezala k spoštovanju in doslednemu upoštevanju v prejšnjem sistemu ne spoštovanih vrednot kot so

³⁰ Uzelac, 2010, str. 384 in 392.

³¹ Ibid, str. 392 in 393.

³² Ibid, str. 394.

³³ Ibid, str. 390 in 396.

pravna in demokratična država³⁴, ki dosledno varuje in spoštuje človekove pravice in temeljne svoboščine³⁵ na svojem ozemlju. Po ustavi so slovenski sodniki popolnoma neodvisni od drugih vej oblasti. Pri svojem delu so vezani le na ustavo in zakon.³⁶ Vendar pa je tudi v slovenskem prostoru pri delovanju slovenskih državnih akterjev še vedno moč opaziti določene značilnosti, ki izvirajo iz preteklosti in še danes preprečujejo naši državi, da bi dejansko postala taka, kakor jo na normativni ravni predstavlja in opisuje njena ustava.

Že nekajkrat se je na slovenskih tleh omenjala lustracija kot nujni ukrep za to, da bi Slovenija postala demokratična in pravna država v njenem pravem pomenu. Gre za ukrep, ki se je ponekod izvajal v obdobju tranzicije (prehoda) države iz socialističnega sistema v kapitalistični sistem.³⁷ Njen namen pa je odstraniti nekdanje kršilce človekovih pravic in svoboščin iz javnih funkcij zaradi nevarnosti, da bi s takim ravnanjem v prihodnosti ogrozili željeno demokratično ureditev.³⁸ Vendar pa, kot vemo, do nje, z izjemo zanemarljivega pomena v sodnih in tožilskih vrstah, ni prišlo.³⁹

Tudi zaradi neizvedene lustracije pa smo danes v naši državi priča sodnim postopkom, ob katerih lahko rečemo, da je ustavna vrednota vladavine prava v naši državi le mrtva črka na papirju in smo v bistvu še vedno na ravni tistega, kar bi morala biti naša že skorajda tridesetletna preteklost.

2.1 Zadeva Patria

Brez dvoma dokaz navedenega predstavlja zadeva Patria, ki je več let zavzemala slovenski sodni, politični in demokratični prostor. Z zadevo so se ukvarjala vsa redna slovenska sodišča ter tudi Ustavno sodišče RS kot najvišji varuh človekovih pravic in temeljnih svoboščin v naši državi ter razlagalec slovenske Ustave. Sodni postopke pa se je vodil tudi zoper zelo dobro in dolgo poznano ter še danes aktivno politično osebnost. Gre za bivšega predsednika Vlade RS in trenutno vodjo največje opozicijske stranke (SDS) v Državnem zboru RS, Ivana Janeza Janšo. Slednji je bil v letu 2010 obtožen storitve kaznivega dejanja sprejema obljube nagrade, ki naj bi ga storil v

³⁴ URS, 1. in 2. člen.

³⁵ Ibid, 5. člen, 1. odstavek.

³⁶ Ibid, 125. člen.

³⁷ Zidar, 1996, str. 91.

³⁸ Ibid, str. 97.

³⁹ Več o tem si lahko preberete v Adanič Dežman, 2019, str. 51-55.

času izvrševanja funkcije predsednika vlade v mandatu 2004-2008, natančneje v letu 2005. Po obtožnem predlogu naj bi dejanje storil v povezavi s sotorilstvom ter v neugotovljenem času, na neugotovljenem kraju in na neugotovljen način.⁴⁰

Za obtoženega je bilo že na začetku sporno dejstvo, da je v vlogi višje državne tožilke nastopala soproga osebe, ki ga je že leta 1988 nezakonito aretirala in v času obtoženčevega mandata kot predsednika vlade zaradi kršenja delovnih obveznosti izgubila službo v SO-VI.⁴¹ Poleg tega naj bi si višja državna tožilka v obravnavani zadevi izmislila in ponaredila ključni dokaz v obtožnem predlogu ter tako zlorabila svoj položaj. Zoper njo je bila iz tega razloga vložena kazenska ovadba, ki pa jo je tožilstvo zavrglo⁴², čeprav je sodišče kasneje ugotovilo, da je imel obtoženi prav⁴³. Med drugim se je tudi na samo zavrženje kazenske ovadbe kritično odzval takratni profesor etike in prava na Harvardu, danes pa ustavni sodnik na Ustavnem sodišču RS, ddr. Klemen Jaklič ter opozoril na kršitev evropskega standarda Beneške komisije in slovenske ustave, ki sta bila po njegovem z neizločitvijo višje državne tožilke kršena. Ob tem je trdno prepričan, da je tožilstvo namenoma vložilo obtožni predlog in da je zakonska ureditev v delu, ki omogoča preganjanje političnih prvakov brez možnosti predhodne sodne preverbe (ta bi bila mogoča, če bi bila vložena obtožnica) neustavna. Sam je mnenja, da je to »v nasprotju z načelom svobodne in enake volilne pravice vsakega državljanca, ker politična tekma v okoliščinah prelahko vloženih obtožb radikalno izkrivi politični proces in s tem izniči omenjeno ustavno varovano vrednoto.« Na koncu pa je sklenil: *»Primer zoper Janšo je pravno uničen, na njem je neizbrisljiv madež arbitrarnosti. Kar koli pride iz takega procesa, ni pravo. Žrtve tovrstnega obravnavanja - nespoštovanja - prava smo v prvi vrsti vsi državljani, ki v zadevi ne bomo izvedeli resnice in ne dosegli pravice, kakršna koli ta že pač je. Pravne institucije so za to, da sodijo po pravu in zgolj pravu. Le tako državljanom lahko prinašajo resnico in pravico. Tega iz zavoženega procesa ne bo. Proces zoper Janšo je v pravnem smislu škandal prve kategorije.«*⁴⁴

⁴⁰ Glej Vrhovno državno tožilstvo RS, Obtožni predlog Ktr 169/10-6/BZH,vg, 6. 8. 2010, str. 2 in 3.

⁴¹ Zeleni flumaster ponovno na delu, Politikis, e-vir.

⁴² Tožilstvo zavrglo Janševo ovadbo Zobec Hrastarjeve, MMC RTV SLO, e-vir.

⁴³ Janša in Matoz oproščena krive ovadbe Zobec Hrastarjeve, a Matoz obsojen zaradi žaljive obdolžitve, Politikis, e-vir.

⁴⁴ Politično montiran proces bo treba dokazati! Jaklič: primer Patria pravno ne obstaja, MMC RTV SLO, e-vir.

In čeprav je tudi sam obtožni predlog takoj naletel na močne kritike različnih pravnih strokovnjakov, zlasti tistih iz akademskih vrst, ki so mu očitali njegovo nezakonitost, saj v njem niso konkretizirani znaki kaznivega dejanja v opisu storitve kaznivega dejanja (»v času od 10.8.2005 do 22.8.2005 /.../ na neugotovljenem kraju in na neugotovljen način«)⁴⁵, s čimer je osebi povsem onemogočena učinkovita pravica do obrambe ter oporekali sami možnosti realizacije tega kaznivega dejanja v sotorilstvu⁴⁶, se je prihodnje leto na podlagi tega in takšnega obtožnega predloga pričel odvijati sodni postopek.

Nekaj pravnih strokovnjakov in akademikov je opozorilo na nevarnost potek takšnega sodnega procesa zoper vodjo opozicije tik pred volitvami tudi za samo demokracijo v naši državi. Tako zlasti dr. Avbelj, ki je dejal, da ima opozicija v kontekstu demokratične ureditve ključno vlogo, saj izvaja nadzor nad oblastjo, zato je le z njenim obstojem zagotovljen politični pluralizem kot predpostavka obstoja dejanske demokracije ter dodal: »Če se torej vodi proces zoper vodjo opozicije, je ta proces že po naravi stvari bolj suspekten in vreden pravne pozornosti. Če se ta proces vodi v času neposredno pred volitvami, pa je treba biti na to občutljiv še toliko bolj. Namreč sam obstoj procesa, ne glede na njegovo medijsko prezentacijo, še toliko bolj pa, če je ta neuravnotežena, lahko vpliva na volilne preference volivcev, oz. na njihovo izkrivljanje – s tem pa na samo vhodno legitimnost. Če do tega pride in je vhodna legitimnost izkrivljena, pa je posledično deformiran demokratični proces v ožjem smislu in slednjič njegovi rezultati kot taki.« V povezavi z navedenim je opozoril tudi na ustavno pravico do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, za katero pravi, da v primeru Patria »ni le pravica obtoženih, temveč gre tudi za interes javnosti – torej javni interes, ki se izraža v zahtevi po izvedbi resnično poštenih volitev brez vnaprejšnjega izkrivljanja preferenc volivcev.«⁴⁷

Prvostopenjski postopek se je zaključil z izrekom obsodilne sodbe.⁴⁸ Obtoženi je bil v povezavi s sotorilstvom obdolžen in nato obsojen kaznivega dejanja »sprejemanje daril za nezakonito

⁴⁵ Glej na primer A. Avbelj o zadevi Patria: Ne smemo dovoliti, da bi takšni obtožni predlogi postali praksa, MMC RTV SLO, e-vir.

⁴⁶ Glej Pri zadevi Patria gre za konstrukt brez dejstev in dokazov; očitno gre za težnjo po kaznovanju nedolžnih!, Politikus, e-vir.

⁴⁷ Ubi Patria, ibi Victoria, Ius-info, e-vir.

⁴⁸ Sodba Okrajnega sodišča v Ljubljani, opr. št. II K 2457/2010 z dne 5. 6. 2013.

posredovanje» po prvem odstavku 269. člena Kazenskega zakonika (KZ)⁴⁹. Ljubljansko okrajno sodišče pa je slednjemu med drugim izreklo tudi dvoletno zaporno kazen.⁵⁰

Obsodilni sodbi prvostopenjskega sodišča je sledila pritožba na višje sodišče. To je pritožbo zavrnilo in med drugim navedlo, da je za konkretizacijo očitane kaznivega dejanja »potrebno upoštevati kompleten, v sodbi ponujen opis poteka dogajanj, ki skupaj z abstraktnim dejanskim stanjem predstavlja celoto«.⁵¹ Stališče pritožbenega sodišča je bilo, da niti podatek o času niti o kraju storitve kaznivega dejanja nista ne zakonska znaka in ne odločilni okoliščini, ki bi kakorkoli vplivali na obstoj očitane kaznivega dejanja. Glede načina izvršitve očitane kaznivega dejanja, za katerega je v sodbi navedena dikcija »na neugotovljen komunikacijski način«, pa je višje sodišče zapisalo, »da je zakonski znak „sprejem obljube“ vsebinsko (ker gre za neke vrste subjektivni znak kaznivega dejanja) dovolj določno determiniran že v samem zakonu in tega zakonskega znaka, razen v abstraktnem opisu kaznivega dejanja (kjer se navaja očitek sprejema obljube) v konkretnem dejstvenem opisu niti ne bi bilo potrebno še natančneje opredeliti.«⁵²

Na tej podlagi je pritožbeno sodišče vloženo pritožbo slabe štiri mesece pred državnozborskimi volitvami v Sloveniji⁵³ kot neutemeljeno zavrnilo ter potrdilo sodbo prvostopenjskega sodišča, ki je tako postala pravnomočna⁵⁴ in jo je bilo potrebno tudi izvršiti.

Običajno po izrabi rednega pravnega sredstva nastopi vložitev izrednega pravnega sredstva, vendar pa se je obsojeni zaradi že v pritožbi omenjenih kršitev človekovih pravic, prestajanja zaporne kazni in bližajočih se državnozborskih volitev odločil pravico na podlagi izjeme v Zakonu o Ustavnem sodišču⁵⁵ naprej poiskati z vložitvijo ustavne pritožbe na Ustavno sodišče. Predlagal je tudi zadržanje izvršitev izpodbijanih sodb, saj mu je zaradi njih grozilo prestajanje zaporne kazni. Glede na to, da se bližale državnozborske volitve, pa je bila odločitev o zatrjevanih kršitvah človekovih

⁴⁹ Kazenski zakonik (Uradni list RS, št. 95/04 – uradno prečiščeno besedilo).

⁵⁰ VSL Sodba II Kp 2457/2010, 21. 3. 2014, 1. odstavek obrazložitve.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid., str. 10-11.

⁵³ Parlamentarne volitve v Sloveniji so potekale 13. julija 2014.

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ »Pred izčrpanjem izrednih pravnih sredstev lahko ustavno sodišče izjemoma odloča o ustavni pritožbi, če je zatrjevana kršitev očitna in če bi z izvršitvijo posamičnega akta nastale za pritožnika nepopravljive posledice (ZUstS, 51. člen 2. odstavek).

pravic nujno potrebna še pred njihovim nastopom, saj bi morebitna kasnejša ugotovitev, da je prišlo do zatrjevanih kršitev, vzpostavila dvom o legitimnosti in ustavnosti tako izpeljanih volitev.⁵⁶

Žal pa je Ustavno sodišče ustavno pritožbo zoper pravnomočno sodbo 11. junija 2014 zavrglo⁵⁷. V svoji obrazložitvi se je sklicevalo na načelo delitve oblasti, po katerem morajo vse institucije pravne države spoštovati druga drugo in ne prevzemati nalog druge na podlagi vnapijnjega nezaupanja. Tako mora tudi Ustavno sodišče zaupati Vrhovnemu sodišču, da bo pri svojem odločanju o izrednem pravnem sredstvu zagotovilo spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin.⁵⁸ Ustavno sodišče naj bi dajalo izreden pomen stališčem Vrhovnega sodišča kot najvišjega rednega sodišča v državi pred svojim odločanjem.⁵⁹ Ustavno sodišče je s sklicevanjem na precedenčni sklep pojasnilo, da »procesna predpostavka za izjemno odločanje po drugem odstavku 51. člena ZUstS «če je zatrjevana kršitev očitna» ni isto kot tako imenovana ugotovitev prima facie (na prvi pogled). »Očiten« pomeni takšen, ki ga ni mogoče ovreči ali omajati niti po vsestranskem preizkusu, ker vse okoliščine, zdrava pamet in vse izkušnje, brez dokazovanja in brez možnosti nasprotnega utemeljevanja izključujejo vsako možnost drugačnega sklepa. Prima facie pa pomeni takšen, kakršen se ugotovi na prvi pogled, še ne dovolj zanesljivo: verjetno izkazan. Da izjemna interventna pristojnost Ustavnega sodišča ne more temeljiti na površnem vtisu o kršitvi, izhaja iz besedila in iz logike drugega odstavka 51. člena ZUstS.«⁶⁰ K navedenemu je dodalo dejstvo, da je v zadnjih devetih letih zelo zaostrilo pogoje dostopa do Ustavnega sodišča in zavrglo vsakršno ustavno pritožbo, vloženo na podlagi izjeme glede očitnosti kršitev človekovih pravic.⁶¹

Torej, ker Ustavno sodišče ni ugotovilo očitnosti kršitev človekovih pravic, se sploh ni spuščalo v obravnavo ostalih trditev pritožnika v ustavni pritožbi, kot je nastanek nepopravljivih posledic zaradi odvzema svobode in izjemnosti primera zaradi bližajočih se državnoborskih volitev in s tem v povezavi na posledice za demokracijo v smislu nelegitimnosti bližajočih se državnobor-

⁵⁶ USRS Sklep Up-373/14, 11. 6. 2014, 7. točka.

⁵⁷ Ibid, sklep.

⁵⁸ Ibid, 12. točka.

⁵⁹ Ibid, 23. in 25. točka.

⁶⁰ USRS Sklep Up-62/96, 11. 4. 1996, str. 5.

⁶¹ USRS Sklep Up-373/14, 11. 6. 2014, 18. točka.

skih volitev v Sloveniji. Prav tako pa Ustavno sodišče ni zadržalo izvršitev posamičnega akta, čeprav bi z njo lahko nastale ne le težko popravljive, ampak celo nepopravljive posledice, kar odvzem svobode nedvomno je.⁶²

Trije ustavni sodniki (dr. Deisinger, dr. Petrič in Zobec), ki so glasovali proti odločitvi Ustavnega sodišča, so podali ločena odklonilna mnenja, ki povsem kontrirajo odločitvi samega Ustavnega sodišča. Vsi trije so bili med drugim mnenja, da gre za očitno kršitev načela zakonitosti v kazenskem pravu.⁶³ Vendar kljub njihovim trdnim argumentom, mnenje večine na Ustavnem sodiščem ni bilo takšno in tako je vodja največje opozicijske stranke v slovenskem političnem prostoru tik pred državnozborskimi volitvami odšla na prestajanje zaporne kazni. Ob takšni odločitvi našega najvišjega varuha človekovih pravic nevtralen državljan preprosto ne more mimo dvoma v delovanje Ustavnega sodišča v skladu d dvojim poslanstvom in občutku, da slednje enostavno ni želelo sprejeti vsebinske odločitve o zadevi, ki bi lahko imela znaten vpliv na slovenski politični prostor in odvijanje demokratičnega procesa v Republiki Sloveniji.

Po odločitvi Ustavnega sodišča je sledila vložitev zahteve za varstvo zakonitosti na Vrhovno sodišče RS. To sta spremljali dve zahtevi za izločitev predsednika Vrhovnega sodišča iz sojenja v tej zadevi zaradi suma pristranskosti, ki pa sta bili s strani občne seje Vrhovnega sodišča zavrjeni.⁶⁴ Prav tako je Vrhovno sodišče zavrlo zahtevo za izločitev vrhovne sodnice Maje Tratnik, ki je pred tem že sama predlagala svojo izločitev.⁶⁵ Razlog za nepristranskost je bil v tem, da je bil njen mož v času obsodbe Janše pred vojaškim sodiščem namestnik takratnega republiškega sekretarja za pravosodje in je bil aktivno udeležen v postopkih povezanih s prestajanjem zaporne kazni takrat obsojenega Janše v zadevi JBTZ ter dejstvu, da je Janša leta 2002 nasprotoval izvolitvi njenega moža za ustavnega sodnika.⁶⁶

Tako je Vrhovno sodišče v petčlanskem kazenskem senatu, v katerem sta sedela tudi predsednik Vrhovnega sodišča Branko

⁶² Zakon o ustavnem sodišču namreč določa: »Če je ustavna pritožba sprejeta, lahko senat ali ustavno sodišče na nejavni seji zadrži izvršitev posamičnega akta, ki se z ustavno pritožbo spodbija, če bi z izvršitvijo lahko nastale težko popravljive škodljive posledice (ZUstS, 58. člen).«

⁶³ Za podrobneje glej USRS Sklep Up-373/14-23, 16. 6. 2014; USRS Sklep Up-373/14-24, 16. 6. 2014 in USRS Sklep Up-373/14-25, 16. 6. 2014.

⁶⁴ Glej VSRS Sklep Su 1394/2014, 27. 8. 2014; VSRS Su 1569/2014, 29. 9. 2014.

⁶⁵ Glej VSRS Sklep Su 1569/2014, 29. 9. 2014.

⁶⁶ Vrhovna sodnica Maja Tratnik želi izločitev zaradi pisanja Reporterja, Reporter, e-vir.

Masleša in vrhovna sodnica Maja Tratnik odločalo o vloženi zahtevi za varstvo zakonitosti, ki pa jo je Vrhovno sodišče 1. oktobra 2014 kot neutemeljeno zavrnilo.⁶⁷ Ob sklicevanju na svojo sodno prakso je glede opisa kaznivega dejanja zapisalo, da »... sestavljata abstraktni in konkretni del opisa celoto, pri kateri ni vselej nujno, da se določeni zakonski znak ponovno pojavlja z istim ali drugačnim besedilom, zlasti če je v abstraktnem opisu dovolj konkretno opredeljen ...« In nadaljevalo: »... pojmi zakonskega besedila lahko v posameznih primerih prevzamejo vlogo dejstev, ker zakonskega znaka ni smiselno konkretizirati, ali pa, ker je to včasih celo nemogoče.«⁶⁸ To odločitev Vrhovnega sodišča lahko pospremimo le z besedami dr. Avblja, ki je dejal: »Če vseh znakov kaznivega dejanja ni mogoče konkretizirati, potem ne gre za kaznivo dejanje, in je pač treba izreči oprostilno sodbo.«⁶⁹

Po zavrtni zahtevi za varstvo zakonitosti je zadeva zopet z vložitvijo ustavne pritožbe prispela na Ustavno sodišče. Tokrat se je Ustavno sodišče odločilo sprejeti ustavno pritožbo v vsebinsko obravnavo ter do svoje končne odločitve zadržalo izvrševanje (torej tudi prestajanje zaporne kazni) vseh treh izpodbijanih sodb (sodbe Okrajnega sodišča v Ljubljani, sodbe Višjega sodišča v Ljubljani in sodbe Vrhovnega sodišča RS)⁷⁰ z obrazložitvijo, da bi z izvrševanjem pravnomočne sodbe »lahko nastale težko popravljive škodljive posledice za dobro in učinkovito delovanje demokratičnega parlamenta in oblasti kot celote.«⁷¹

Ustavno sodišče med drugim pojasni, da mora biti v sodbi začet opis konkretnega dejanskega stanu.⁷² Sklicujoč se na svojo prakso Ustavno sodišče pojasni, da ravnanje nekoga pomeni kaznivo dejanje in je zanj tudi kriv le v primeru, če to ravnanje izpolnjuje vse objektivne in subjektivne znake kaznivega dejanja, kar pomeni, »da mora opis kaznivega dejanja (konkretni dejanski stan, če ga primerjamo z zakonskim dejanskim stanom kaznivega dejanja) vsebovati vse znake kaznivega dejanja. Če kateri izmed njih manjka, gre za kršitev načela zakonitosti v kazenskem pravu.« Obsodba, ki v opisu kaznivega dejanja ne navaja vseh znakov kaznivega dejanja, pomeni obsodbo za nekaj, kar ni kaznivo dejanje. »Za to

⁶⁷ VSRS Sodba I Ips 2457/2010-1438, 1. 10. 2014.

⁶⁸ Ibid, 19. točka.

⁶⁹ Avbelj, 2015, str. 101.

⁷⁰ USRS Sklep Up-879/14-11, 11. 12. 2014.

⁷¹ Ibid, 17. točka.

⁷² Ibid, 22. točka.

zadošča že, če v opisu manjka samo en znak kaznivega dejanja.« Do tega pa lahko pride na različne načine, tudi tako da »sodišče zakonski znak kaznivega dejanja razloži tako, da z njim širi polje zakonsko določene kaznivosti /.../« S takšnim ravnanjem sodišče krši načelo zakonitosti.⁷³

Ustavno sodišče v nadaljevanju sistematično navede, kateri so zakonski znaki kaznivega dejanja iz prvega odstavka 269. člena KZ (sprejemanje daril za nezakonito posredovanje), pri čemer pride do ugotovitve, da je tudi »sprejem« (obljube nagrade) samostojen zakonski znak in pomeni izvršitveno ravnanje.⁷⁴ Ključno je, da se izrazi volja storilca o sprejemu (obljube nagrade) in ta mora prispeti do dajalca obljube.⁷⁵

Ustavno sodišče sicer pritrdi ostalim sodiščem, da »komunikacijski način, tj. način sprejema obljube, ni zakonski znak obravnavanega kaznivega dejanja.« Vseeno je, na kakšen način pride do sprejema, ampak »to ne pomeni, da ni treba na ravni konkretnega dejanskega stanu opredeliti, katera so tista ravnanja storilca, zaznavna v zunanjem svetu, s katerimi storilec« sprejme (obljubo nagrade). Tega nikakor ne more nadomestiti konkretizacija drugih zakonskih znakov. Potreben je »zunanji izraz ravnanja storilca, ki lahko logično in izkustveno zanesljivo utemelji, da je (bila) izražena volja za sprejem (obljube nagrade). To pa so lahko samo ravnanja storilca, iz katerih je glede na njihovo naravo in vsebino v okoliščinah danega primera mogoče zanesljivo sklepati, da je storilec obljubo nagrade sprejel.«⁷⁶ Glede na to, da je sprejem (obljube nagrade) edini objektivni zakonski znak obravnavanega kaznivega dejanja, ki je odvisen samo od ravnanja storilca tega kaznivega dejanja, morajo sodišča ravno pri razlagi tega zakonskega znaka še bolj dosledno upoštevati zahteve načela zakonitosti; in še toliko bolj, če ne izhajajo iz ravnanja storilca, ki neposredno pomeni sprejem (obljube nagrade), ampak sklepajo o njegovem obstoju iz drugih storilčevih ravnanj.⁷⁷

Po stališču Ustavnega sodišča je opis kaznivega dejanja ob primerjavi zakonskih znakov kaznivega dejanja z znaki konkretnega dejanskega stanu formalnopravno vseboval vse zakonske znake.

⁷³ Ibid, 23. točka.

⁷⁴ Ni dovolj, da sprejem (obljube nagrade) ostane le v miselni sferi storilca, saj kaznivost misli ni dopustna.

⁷⁵ Ibid, 29. točka.

⁷⁶ Ibid, 30. točka.

⁷⁷ Ibid, 31. točka.

Spraševalo pa se je, ali je bil zakonski znak sprejem (obljube nagrade) konkretiziran.⁷⁸

Ustavno sodišče opozori, da so stališča rednih sodišč, da okoliščine v zvezi z drugimi zakonskimi znaki kažejo na to, da je Janša obljubo nagrade sprejel, ustavno nesprejemljiva, saj sodišče konkretizacije enega zakonskega znaka ne more nadomestiti s konkretizacijo drugih zakonskih znakov kaznivega dejanja. Vrhovno sodišče je za zunanji izraz sprejema obljube nagrade navedlo in štelo nagrado samo (provizija) in namen, zaradi katerega je bila obljuba sprejeta. Ustavno sodišče meni, da je takšna utemeljitev dejstva, da je pritožnik obljubo nagrade sprejel, protiustavna, saj samostojnega zakonskega znaka sprejem (obljube nagrade) »ni dopustno razlagati tako, da bi se zlil z drugimi zakonskimi znaki in bi izpolnitev slednjih avtomatično pomenila tudi izpolnitev pravih.«⁷⁹ Ustavno sodišče na koncu pride do ugotovitve, da redna sodišča v izpodbijanih sodbah niso ugotovila niti Janševih ravnanj, ki bi sama po sebi neposredno pomenila sprejem (obljube nagrade) niti neposrednega ravnanja, ki bi samo po sebi pomenilo dajanje navodila za terjanje.⁸⁰ Tako je bila zaradi napačne razlage zakonskega znaka sprejem (obljube nagrade) z izpodbijani sodbami pritožniku kršena pravica, ki jo zagotavlja prvi odstavek 28. člena Ustave. Zaradi tega je Ustavno sodišče razveljavilo izpodbijane sodbe in zadevo vrnilo prvostopenjskemu sodišču, vendar drugemu sodniku v ponovno odločanje.⁸¹

Ustavno sodišče se je odločilo tudi za presojo zatrjevane kršitve pravice do nepristranskega sojenja v zvezi s predsednikom Vrhovnega sodišča ter v zvezi z obstojem subjektivnih razlogov, ki bi kazali na pristranskost predsednika Vrhovnega sodišča zavzele enako stališče kot občne seja Vrhovnega sodišča, in sicer, da ti niso podani. Drugačno pa je njegovo stališče glede objektivnih razlogov, zaradi katerih bi bil lahko prizadet videz nepristranskosti. V govoru na Dnevih slovenskega sodstva se je Masleša kritično odzval na destruktivne napade na sodnike, ob tem pa kritiziral izražena stališča Janše o Višjem sodišču v Ljubljani, ki je zavrnilo njegovo pritožbo. Stališče Ustavnega sodišča je, da »tovrstne izjave lahko vzbudijo dvom o videzu nepristranskosti, ki mu ni mogoče

⁷⁸ Ibid, 37. točka.

⁷⁹ Ibid, 40. točka.

⁸⁰ Ibid, 41. točka.

⁸¹ Ibid, 43. točka in izrek.

odreči objektivne utemeljenosti.« Zato Masleša ne bi smel sodelovati v vlogi predsednika senata, ki je odločal o Janševi zahtevi za varstvo zakonitosti. Občna seja Vrhovnega sodišča bi morala ugoditi zahtevi za njegovo izločitev iz sojenja in ker tega ni storila, »je bila pritožniku kršena pravica do nepristranskega sojenja iz prvega odstavka 23. člena Ustave.«⁸²

Torej zgodilo se je tisto, kar bi se moralo zgoditi že ob vložitvi prve ustavne pritožbe. Iz odločbe Ustavnega sodišča sledi, da je bilo že od vsega začetka kršeno načelo zakonitosti v kazenskem pravu, ker nikjer ni konkretizirano dejanje, ki bi pomenilo, da je Janša sprejel obljubo nagrade. To kršitev pa sta tolerirala tako pritožbeno kot Vrhovno sodišče, torej vsa tri redna sodišča. V bistvu bi lahko rekli, da je tako očitna kršitev bila sprva tolerirana tudi s strani Ustavnega sodišča⁸³, ki pa je takrat ni spoznalo za dovolj očitno, da bi zadevo obravnavalo na tak način kot jo je tokrat. Za pričakovati je sicer bilo, da bo Ustavno sodišče samo postavilo vsebinski epilog zadevi in Janšo oprostilo, zlasti z ozirom na besede nekaterih ustavnih sodnikov in drugih pravnih strokovnjakov. Vsekakor izgleda, da tudi tokrat Ustavno sodišče ni želelo sprejeti končne odločitve, čeprav je dalo jasno vedeti, kako je potrebno postopati v nadaljevanju postopka, kar pa nas vsekakor spomni na omenjeno značilnost (post)socialističnega prava, ki je strah pred končnim odločanjem.

Na koncu smo bili v zadevi Patria priča zastaranju zadeve.⁸⁴

2.2 Pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja

V Republiki Sloveniji so dolga leta predstavljali problem številni sodni zaostanki, ki so povzročili številne kršitve pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja po prvem odstavku 23. člena Ustave⁸⁵ oziroma pravice do sojenja v razumnem roku po prvem odstavku 6. člena EKČP⁸⁶ ter pravice do učinkovitega pravnega sredstva po 13. členu EKČP⁸⁷, saj ni (bilo) na razpolago učinkovi-

⁸² Ibid, 51-54. točka.

⁸³ Z izjemo treh sodnikov, ki niso glasovali za zavrženje prvotne ustavne pritožbe.

⁸⁴ Podrobneje si o zadevi Patria lahko preberete v Adanič Dežman, 2019, str. 59-91.

⁸⁵ »Vsakdo ima pravico, da o njegovih pravicah in dolžnostih ter o obtožbah proti njemu brez nepotrebnega odlašanja odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom ustanovljeno sodišče (URS, 23. člen, 1. odstavek).«

⁸⁶ »Vsakdo ima pravico, da o njegovih civilnih pravicah in obveznostih ali o kakršnikoli kazenski obtožbi zoper njega /.../ v razumnem roku odloča neodvisno in nepristransko z zakonom ustanovljeno sodišče. /.../ (EKČP, 6. člen, 1. odstavek).«

⁸⁷ »Vsakdo, čigar pravice in svoboščine, ki jih priznava ta Konvencija, so kršene, ima pravico do učin-

tega notranjega pravnega sredstva zoper kršitev omenjene pravice. Z namenom ugotovitve vzrokov za njihov nastanek ter iskanja rešitev za njihovo odpravo je Državni zbor leta 2000 sprejel sklep, s katerim je Vladi in Vrhovnemu sodišču predlagal, da ustanovita skupno strokovno komisijo, ki bo proučila in pripravila analizo vzrokov za nastanek sodnih zaostankov ter predstavila predloge za njihovo odpravo oziroma zmanjšanje. Na tej podlagi je leta 2002 nastal dokument z naslovom Sodni zaostanki v Republiki Sloveniji (analiza vzrokov in predlogi za zmanjšanje in odpravo). Nekoliko kasneje, leta 2007 je prišlo do sprejema Zakona o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, ki naj bi pravico do sojenja v razumnem roku urejal na ustrezen in učinkovit način. Da do njegovega sprejema temu absolutno ni bilo tako dokazujeta odločitvi Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP) in Ustavnega sodišča RS.

Iz sodbe ESČP v zadevi Lukenda⁸⁸ sledi, da se je Slovenija soočala s sistemskim problemom glede kršitve pravice do sojenja v razumnem roku, ki pa je posledica neustrezne zakonodaje in neučinkovitega delovanja sodnega sistema ter da v Republiki Sloveniji posameznikom ni bilo zagotovljeno učinkovito notranje pravno sredstvo zoper kršitev pravice do sojenja v razumnem roku.⁸⁹ V skladu s tem je ESČP pozvalo Slovenijo, »naj spremeni obstoječi nabor pravnih sredstev ali pa uvede dodatna pravna sredstva in tako zagotovi resnično učinkovito popravo kršitev te pravice.«⁹⁰

Le nekaj dni pred odločitvijo ESČP v zadevi Lukenda proti Sloveniji je prišlo do pomembne odločitve tudi na Ustavnem sodišču, ko je to odločalo v postopku za oceno ustavnosti. Z izdano odločbo⁹¹ v tej zadevi je Ustavno sodišče spremenilo svoje stališče na področju varstva pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, zlasti z vidika, da je zadeva pri nas ustrezno zakonsko in sodnovarstveno urejena tudi v primeru, ko so postopki o glavni stvari že zaključeni.

Stališče Ustavnega sodišča je, da »se pravica do sodnega varstva iz prvega odstavka 23. člena Ustave ne izčrpa že s tem, da je zagotovljena možnost predložiti zadevo sodišču. Smisel pravice do so-

kovitih pravnih sredstev pred domačimi oblastmi, in to tudi če je kršitev storila uradna oseba pri opravljanju uradne dolžnosti (EKČP, 13. člen).«

⁸⁸ ESČP Lukenda v. Slovenija, št. 23032/02, 6. 10. 2005.

⁸⁹ Ibid, 88. in 91.-93. odstavek.

⁹⁰ Ibid, 98. odstavek.

⁹¹ USRS Odločba U-I-65/05, 22. 9. 2005.

dnega varstva je nasprotno, v zagotovitlu, da sodišče v razumnem času vsebinsko, meritorno odloči v zadevi, ki mu je predložena v odločitvev.« Iz zahteve, po kateri se morajo človekove pravice uresničevati na način, ki zagotavlja njihov polni učinek pa izhaja, da tudi z vsebinsko, meritorno odločitvijo sodišča pravica do sodnega varstva še ni povsem izčrpana. »Sestavni del pravice do sodnega varstva je namreč tudi pravica zahtevati, da se doseže izvršitev sodne odločbe /.../ Namen in cilj sodnega varstva je namreč praviloma dokončno dosežen šele z uresničitvijo določene pravice oziroma pravnega razmerja in ne le z odločitvijo o njegovem obstoju. /.../.« Pravica dobiti od sodišča odločitev o zadevi, ki je predmet presoje (*right to obtain "determination" of the dispute*), in pravica doseči izvršitev pravnomočne sodbe sta tudi po ustaljeni sodni praksi ESČP sestavni del pravice dostopa do sodišča, kot jo zagotavlja prvi odstavek 6. člena EKČP.⁹²

Kot bistveni sestavni del pravice do sodnega varstva Ustavno sodišče šteje tudi pravico do sojenja brez nepotrebnega odlašanja. Ta vsakomur, ki kot stranka nastopa v sodnem postopku, zagotavlja, da bo lahko v razumnem času s sodnim varstvom uveljavil svoje pravice. »Njen namen je zagotoviti učinkovitost sodnega varstva«. Če je prizadeti osebi zagotovljeno sodno varstvo prepozno, je ta v enakem položaju, kot da ga sploh ne bi imela (*justice delayed is justice denied*). Iz sodne prakse ESČP je moč razbrati, da je pravica do sojenja v razumnem roku izjemnega pomena za kakovost sojenja⁹³ in da so države pogodbenice EKČP dolžne organizirati svoje sodstvo tako, da je zagotovljeno dejansko uresničevanje pravice do sojenja v razumnem roku⁹⁴. Iz judikature ESČP pa izhaja tudi, da so države pogodbenice EKČP dolžne zagotoviti učinkovito pravno sredstvo zoper kršitev pravice do sojenja v razumnem roku tudi za primere ko kršitve ni več, ko je ta že prenehala⁹⁵. Posledično je Ustavno sodišče na podlagi sodne prakse ESČP prišlo do ugotovitve, da je »učinkovito sodno varstvo pravice do sojenja v razumnem roku zagotovljeno le, če obsega tudi varstvo, ki nudi primerno zadoščenje.« To pa pomeni, da »mora biti v okviru sodnega varstva pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja zagotovljena tudi možnost uveljaviti pravično zadoščenje

⁹² Ibid, 7. odstavek.

⁹³ Na primer ESČP *Guincho v. Portugal*, št. 8990/80, 10. 7. 1984.

⁹⁴ Na primer ESČP *Buchholz v. Germany*, št. 7759/77, 6. 5. 1981.

⁹⁵ Na primer *Šoć v. Croatia*, št. 47863/99, 9. 3. 2003.

v primerih, ko je kršitev že prenehala.«⁹⁶

Do odločanja v tem postopku je bilo stališče Ustavnega sodišča, da ima stranka, ki meni, da ji je bila kršena pravica do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, po že končanem postopku o glavni stvari na voljo le še odškodninsko tožbo na podlagi 26. člena Ustave, o kateri odloča sodišče v pravnem postopku. V tem postopku lahko sodišče ob ugotovitvi, da so izpolnjene predpostavke odškodninske odgovornosti, prizadeti osebi dosodi odškodnino za premoženjsko in nepremoženjsko škodo. Vendar pa Ustavno sodišče ugotavlja, da v Zakonu o upravnem sporu (ZUS) ni nobene določbe, ki bi govorila o pravici do pravičnega zadoščenja v smislu EKČP. Pravično zadoščenje v smislu EKČP pa ne pomeni odškodnine v klasičnem smislu, tj. povračilo za povzročeno premoženjsko ali nepremoženjsko škodo, na kar se nanaša tudi 26. člen Ustave, ampak je njegov poglavitni namen »odmena zaradi opustitve pozitivne dolžnosti države, da zagotovi tak sistem oziroma organizacijo postopkov, ki bodo omogočali, da posameznik pride do odločitve sodišča v razumnem času.«⁹⁷

Torej, ker ZUS, ki je sicer urejal varstvo pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, ni vseboval ustreznih določb, ki bi omogočale uveljavljanje pravice do pravičnega zadoščenja tudi v primeru, ko je kršitev pravice do sojenja v razumnem roku že prenehala, je Ustavno sodišče soglasno odločilo, da je bil ZUS v neskladju s 4. odstavkom 15. člena Ustave v zvezi s 1. odstavkom 23. člena Ustave.⁹⁸

Ustavno sodišče je v tem primeru soglasno sprejelo ugotovitveno odločbo, saj je prišlo do spoznanja, da zakonodajalec ni uredil določenega vprašanja, ki bi ga moral. Ustavno sodišče je zakonodajalcu določilo rok enega leta od objave odločbe v Uradnem listu, da odpravi ugotovljeno neskladje.⁹⁹

Na podlagi ugotovljenega stanja na slovenskih sodiščih ter zlasti na podlagi navedenih odločitev ESČP in Ustavnega sodišča je Vlada oziroma Ministrstvo za pravosodje leta 2005 predstavilo svoj načrt odpravljanja sodnih zaostankov, imenovan Program za povečanje učinkovitosti sodstva in odpravo sodnih zaostankov - Projekt Lukenda. Za cilj tega projekta je bilo zadano povečanje učinkovitosti

⁹⁶ USRS Odločba U-I-65/05, 22. 9. 2005, 8. in 12. odstavek.

⁹⁷ Ibid, 13 odstavek.

⁹⁸ Ibid, 13. odstavek in 1. odstavek izreka.

⁹⁹ Ibid, 14. odstavek in 2. odstavek izreka.

v sodstvu in odprava sodnih zaostankov tako na sodiščih kot na tožilstvih do konca leta 2010.¹⁰⁰ Projekt se je uvedel konec leta 2005 in po podaljšanjih nekaterih njegovih delov končal konec leta 2014.¹⁰¹ Zajemal je vrsto ukrepov in sprememb na pravosodnem področju. Prišlo je do sprememb v določeni zakonodaji¹⁰², sprememb v kadrovanju na sodiščih (povečanje števila sodnikov in sodnega osebja), zagotovitve ustreznih prostorskih in informatizacijskih pogojev za učinkovito delovanje sodstva, uvedbe nagrajevanja za kakovostno in učinkovito delo sodnikov, tožilcev in državnih pravobranilcev, zagotovitve stalnosti sodnikov ter mobilnosti sodnikov in/ali sodnih spisov, informatizacije določenih postopkov, itd.¹⁰³ Posebnega pomena v sklopu Projekta Lukenda pa je bilo sprejetje Zakona o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja (ZVPSB-NO), ki ga je Državni zbor sprejel 26. aprila 2006 in je bil do danes dvakrat spremenjen in dopolnjen.¹⁰⁴ Kot nam že samo ime pove, je glavni namen tega zakona varstvo pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja.¹⁰⁵ S tem zakonom naj bi Slovenija na normativni ravni ustrezno uredila pravno varstvo pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja oz. pravico do sojenja v razumnem roku. Za razliko od nekdanje ureditve je tokrat varstvo te pravice urejeno v enem pravnem aktu, ki daje stranki na voljo pravna sredstva, ki imajo pospešitvene učinke na odločanje sodišč v njeni zadevi (nadzorstvena pritožba in rokovni predlog), poleg tega pa omogoča uveljavljanje odškodnine za nepremoženjsko škodo, ki je stranki nastala zaradi kršenja obravnavane pravice ter druge oblike pravič-

¹⁰⁰ Poročilo o izvajanju Projekta Lukenda, 2008, str. 4.

¹⁰¹ Informacija Ministrstva za pravosodje in javno upravo o izvrševanju in nadgradnji Projekta Lukenda, 2012, str. 5.

¹⁰² Na primer sprememba Zakona o pravdnem postopku iz leta 2008 (ZPP-D), po kateri pritožbeno (višje) sodišče načeloma ne sme razveljaviti sodbe sodišča prve stopnje in zadeve pošiljati nazaj v ponovno sojenje, ampak mora samo dokončno meritorno odločiti o zadevi. Izjemoma pritožbeno sodišče razveljavi sodbo sodišča prve stopnje in zadevo vrne v ponovno sojenje na prvostopenjsko sodišče:

- če kršitve postopka glede na njeno naravo ne bo moglo samo odpraviti (ZPP, 354. člen 1. odstavek);

- če je bilo zaradi zmotne uporabe materialnega prava dejansko stanje nepopolno ugotovljeno in sodišče glede na naravo stvari in okoliščine primera oceni, da samo ne more dopolniti postopka oz. odpraviti omenjene pomanjkljivosti (ZPP, 355. člen).

V primeru, da bi to povzročilo hujšo kršitev strankine pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, pritožbeno sodišče ne sme vrniti zadeve v ponovno odločanje prvostopenjskemu sodišču, ampak mora o zadevi ponovno soditi samo (ZPP, 354. člen, 2. odstavek in 355. člen, 2. odstavek). Slednje je uveljavila sprememba ZPP iz leta 2017 (ZPP-E).

¹⁰³ Podrobneje o tem v Informacija Ministrstva za pravosodje in javno upravo o izvrševanju in nadgradnji Projekta Lukenda, 2012.

¹⁰⁴ glej ZVPSBNO-A, Uradni list RS, št. 58/2009 z dne 15. 7. 2009 in ZVPSBNO-B, Uradni list RS, št. 38/2012 z dne 25. 5. 2012.

¹⁰⁵ ZVPSBNO, 1. člen, 1. odstavek.

nega zadoščenja (*just satisfaction*). Zakon je sprva naletel na pozitiven odziv tudi s strani ESČP, kar je razvidno iz vsebine njegovih odločitev, ki jih je sprejel v obdobju po uveljavitvi zakona oziroma številnih zavrženih pritožbah slovenskih državljanov nanj.¹⁰⁶

Kljub prvotnemu pozitivnemu mnenju ni minilo veliko časa, da je ESČP svoje stališče spremenilo. Že na primer v zadevi Žunič proti Sloveniji je opozorilo na problem, ki ga predstavlja določba ZVPSBNO, ki govori o tem, da se zahtevek za pravično zadoščenje lahko vloži šele po pravnomočni odločbi sodišča v zadevi, na katero se kršitev pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja nanaša. Zato pravi, da je nujno potrebno, da se že tako dolgotrajne zadeve, zoper katere so bila vložena pospešitvena pravna sredstva, rešijo takoj po njihovi izčrpanosti, saj ni mogoče izključiti dejstva, da bo ravno vprašanje razumno hitrega dostopa do zahtevka za pravično zadoščenje vplivalo na odločitev o tem, ali je neko pravno sredstvo oziroma njihov skupek učinkovito ali ne.¹⁰⁷

Pomembna pa je odločitev ESČP v zadevi Jama proti Sloveniji¹⁰⁸, iz katere izhajajo, da Slovenija tudi na podlagi obstoječega Zakona o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja nadaljnje krši 13. člen EKČP, saj v domači zakonodaji ne predvideva učinkovitega pravnega sredstva, ki bi bodisi pospešilo sam postopek ali pa stranki ponudilo ustrezno odškodnino zaradi obstoječega zavlačevanja postopka.¹⁰⁹

Glede na to, da po izdaji odločbe ESČP v zadevi Jama proti Sloveniji do danes še ni prišlo do spremembe ZVPSBNO v zvezi s časovno možnostjo uveljavljanja pravičnega zadoščenja in torej ostaja določba 1. odstavek 19. člena ZVPSBNO nespremenjena¹¹⁰, Slovenija še vedno strankam ne daje na razpolago učinkovitega pravnega sredstva zoper kršitev pravice do sojenja v razumnem roku iz 1. odstavek 6. člena EKČP in tako ne zadosti zahtevam iz 13. člena EKČP. Torej, Slovenija vztraja pri nadaljnjem nespoštovanju svojih zavez iz EKČP, s tem pa škoduje predvsem tistim svojim

¹⁰⁶ Glej na primer ESČP Grzinčič v. Slovenia, št. 26867/02, 3. 5. 2007 in Korenjak v. Slovenia, št. 463/03, 15. 5. 2007.

¹⁰⁷ ESČP Žunič v. Slovenia, št. 24342/04, 18. 10. 2007, 50. odstavek.

¹⁰⁸ ESČP Jama v. Slovenija, št. 48163/08, 19. 7. 2012.

¹⁰⁹ Prav tam, 49. odstavek.

¹¹⁰ »(1) Postopek za uveljavitev zahtevka za pravično zadoščenje /.../ stranka prične z vložitvijo predloga za poravnavo pri Državnem pravobranilstvu, zaradi sporazuma o vrsti oziroma višini pravičnega zadoščenja. Ta predlog /.../ lahko stranka vloži v devetih mesecih od dneva vročitve pravnomočne odločbe sodišča, oziroma če je bilo v njeni zadevi iz 2. člena tega zakona vloženo izredno pravno sredstvo, o katerem odloča Vrhovno sodišče Republike Slovenije, od dneva vročitve odločbe Vrhovnega sodišča Republike Slovenije, s katero se postopek konča. /.../ (ZVPSBNO, 19. člen, 1. odstavek).

državljanom, ki varstvo svojih pravic iščejo na mednarodnem sodišču (torej ESČP), kot tudi preostalim državljanom s tem, ko jim odvzema zaupanje v vladavino prava na naših tleh ter črpa državni proračun za plačevanje odškodnin zaradi ugotovitve povzročevalnih kršitev po povsem lastni krivdi.

Ob tem naj se opozori še na dejstvo, da je maksimalno določena višina odškodnine za povzročeno nepremoženjsko škodo, nastalo zaradi kršenja pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja kot pravično zadoščenje, v našem ZVPSBNO omejena na 5.000 evrov, kar je za primere, kjer so postopki izredno dolgotrajni, bistveno manjša kot pa jo po navadi dosodi v takih primerih ESČP.

Torej, tudi če sta področji pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja oziroma pravice do sojenja v razumnem roku in sodni zaostanki v naši državi, zlasti in predvsem zato, ker nas je v to prisililo ESČP s svojimi odločitvami, na normativni ravni dokaj ustrezno urejeni (z izjemo roka za vložitev zahtevka za pravično zadoščenje) in statistično gledano precej izboljšanega stanja, je problem ostal še vedno tam, kjer bi ga moralo biti najmanj, torej v praksi. Čeprav nas pozitivne norme na področju pospešitvenih pravnih sredstev zoper kršitev pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja uvrščajo med pravne sisteme, ki imajo v svojem notranjem pravu na voljo učinkovita pravna sredstva, je to povsem brez pomena, če sodna oblast v praksi, kot na primer v zadevi Jama, te norme v praksi ignorira. Konec je isti, kot če teh norm sploh ne bi bilo, ljudje ostanejo brez uresničitve svojih pravic, s tem pa je ogrožena sama vladavina prava (oziroma pravna država), ki naj bi po besedah naših organov bila vedno vodilna in spoštovana vrednota, ki vlada na naših tleh. Torej ni pomembna le ustrezna normativna ureditev in dobri statistični izkazi, če težave ostajajo v tistem bistvenem, tj. praksi slovenskih sodišč.

Problem izrednega pomena, ki ga je mogoče opazovati vsa leta v naši državi in je pomembno vplival na dolgotrajnost postopkov, je bil razveljavljanje sodb in vračanje zadev v ponovno odločanje. Seveda nas to spominja na začetku članka omenjene značilnosti socialističnega prava. Nedvomno je sprememba Zakona o pravnem postopku iz leta 2008, ki določa, da pritožbeno (višje) sodišče načeloma ne sme razveljaviti sodbe sodišča prve stopnje in zadeve pošiljati nazaj v ponovno sojenje, ampak mora samo dokončno meritorno odločiti o zadevi, v vsakem primeru pa, če bi s tem bila kršena pravica do sojenja brez nepotrebnega

odlašanja, pomemben korak pri zmanjševanju tega problema, vendar pa kljub tej spremembi velik del tega problema še vedno ostaja prisotnega na naših tleh oziroma sodiščih.¹¹¹

3. Ocena slovenskega sodstva s strani slovenske javnosti

Že od nekdaj je stopnja zaupanja slovenske splošne javnosti v delovanje slovenskih sodišč dokaj nizka. V primerjavi z letom 2013 je v letu 2015 ta stopnja zaupanja nekoliko upadla, vendar se je v letu 2017 ponovno dvignila, celo nad raven iz leta 2013, vendar še vedno ostaja na lestvici od ena do deset pod stopnjo 5.¹¹² Slovenska splošna javnost kot zelo dobro ocenjuje pravičnost odločitev sodišč¹¹³. Presenetljivo dobro slovenska splošna javnost ocenjuje pravočasnost sodnih odločitev¹¹⁴.¹¹⁵ Bistveno slabše pa slovenska splošna javnost ocenjuje strokovnost, neodvisnost, nepristranskost in poštenost sodnikov. V obdobju od leta 2013 do leta 2017 so bile vse naštet lastnosti najslabše ocenjene v letu 2015. V letu 2017 sta bili strokovnost¹¹⁶ in neodvisnost¹¹⁷ ocenjeni bolje kot v letu 2013, medtem ko poštenost in nepristranskost nista presegli ocen iz leta 2013¹¹⁸.¹¹⁹ Nekoliko slabše omenjene lastnosti ocenjuje slovenska splošna javnost, ki je že bila stranka v postopku pred slovenskimi sodišči.¹²⁰

Zanimiv je podatek, da slovenska splošna javnost leta 2017 v primerjavi z letom 2013 v manjši meri verjame, da se število neresenih zadev znižuje in da se skrajšujejo časi reševanja zadev ter v enaki meri verjame, da sodišča rešujejo zadeve brez nepotrebne odlašanja. Glede reševanja zadev brez nepotrebne odlašanja se je ocena slovenske splošne javnosti v letu 2017 napram letu 2015¹²¹ celo zmanjšala.¹²²

¹¹¹ Podrobneje si o ureditvi varstva pravice do sojenja brez nepotrebne odlašanja, zadevi in projektu Lukenda, zadevi Jama ter sodnih zaostankih v Republiki Slovenije lahko preberete v Adanič Dežman, 2019, str. 153-193.

¹¹² Zadovoljstvo javnosti z delovanjem sodišč v Republiki Sloveniji 2017, str. 12, e-vir.

¹¹³ Povprečna ocena je devet od deset.

¹¹⁴ Povprečna ocena je 8,5 od deset.

¹¹⁵ Ibid, str. 14.

¹¹⁶ Strokovnost sodnikov slovenska splošna javnost ocenjuje s povprečno oceno 6,3.

¹¹⁷ Neodvisnosti sodnikov slovenska splošna javnost prisoja povprečno oceno 5,1.

¹¹⁸ Poštenost je ocenjena s povprečno oceno 4,9, nepristranskost pa s povprečno oceno 4,8.

¹¹⁹ Ibid, str. 15.

¹²⁰ Glej ibid, str. 16 in 17.

¹²¹ V letu 2015 je slovenska splošna javnost reševanje zadev brez nepotrebne odlašanja ocenila s povprečno oceno 3,4, v letu 2017 pa s 3,1.

¹²² Ibid, str. 20.

Bistveno boljše so ocene naključnih obiskovalcev sodišč. Ti slovenskemu sodnemu sistemu zaupajo vedno bolj oziroma v enaki meri kot leta 2015¹²³. Vedno boljše ocenjujejo tudi hitrost reševanja zadev¹²⁴.¹²⁵ V nasprotju z mnenjem slovenske splošne javnosti uporabniki reševanje njihove zadeve brez nepotrebnega odlašanja ocenjujejo z enako oceno kot v letu 2013 in nekoliko višjo napram letu 2015, in sicer s povprečno oceno 7,3. V sklopu časovnih okvirjev najslabše uporabniki ocenjujejo čas, ki preteče od vložitve zadeve do njene obravnave.¹²⁶

Bistveno boljše ocene napram slovenski splošni javnosti dajejo uporabniki sodišč tudi lastnostim sodnikov. Po njihovem mnenju se nepristranskost in neodvisnost sodnikov od leta 2013 naprej ni zmanjševala. Neodvisnost sodnikov konstantno ocenjujejo z oceno 8, medtem ko nepristranskost iz leta v leto ocenjujejo bolje, in sicer v letu 2017 s povprečno oceno 8,2.¹²⁷

Med strokovno javnostjo najbolj zaupajo v delovanje sodstva državni tožilci¹²⁸, nekoliko manj državni odvetniki¹²⁹ in najmanj zasebni odvetniki¹³⁰.¹³¹ Slovenska strokovna javnost strokovnost, nepristranskost in neodvisnost sodnikov v letu 2017 ocenjuje bistveno slabše napram letu 2015 in celo nekoliko slabše tudi v primerjavi z letom 2013. Strokovnost sodnikov ocenjujejo s povprečno oceno 6, kar je še slabše od ocene slovenske splošne javnosti. Bolje napram slovenski splošni javnosti, vendar slabše napram uporabnikom, slovenska strokovna javnost ocenjuje neodvisnost sodnikov, in sicer s povprečno oceno 6,6. Podobno je tudi z nepristranskostjo sodnikov, ki jo slovenska strokovna javnost ocenjuje s povprečno oceno 6,4. Dokaj slabo slovenska strokovna javnost ocenjuje tudi dostopnost sodnikov in sicer s povprečno oceno 5,1, ki je ravno tako najslabša v obdobju po letu 2013.¹³² Prav tako pa bistveno slabše napram letu 2015 v letu 2017 slovenska strokovna javnost ocenjuje hitrost obravnave zadeve s strani sodnikov, in sicer s povprečno oceno 5.¹³³

¹²³ V letu 2015 in 2017 so zaupanje sodnemu sistemu ocenili s povprečno oceno 5,6.

¹²⁴ Če so hitrost reševanja zadev v letu 2013 ocenili s povprečno oceno 5,2, so jo v letu 2017 že kar s 5,8.

¹²⁵ Ibid, str. 26.

¹²⁶ Ibid, str. 29.

¹²⁷ Ibid, str. 30.

¹²⁸ S povprečno oceno 7,7.

¹²⁹ S povprečno oceno 6,3.

¹³⁰ S povprečno oceno 5, kar je bolje kot slovenska splošna javnost in slabše kot uporabniki sodišč.

¹³¹ Ibid, str. 34.

¹³² Ibid, str. 37.

¹³³ Ibid, str. 41.

4. Ugotovljene kršitve človekovih pravic v Republiki Sloveniji v primerjavi z drugimi državami članicami Sveta Evrope

Do leta 2018 je ESČP zoper Slovenijo izdalo 363 sodb. V 334 sodbah je ugotovilo, da je prišlo do kršitve vsaj ene določbe EKČP. Daleč največje število sodb govori o kršitvi pravice do učinkovitega pravnega sredstva in kršitvi pravice do sojenja v razumnem roku¹³⁴. Kršitev prve je ESČP ugotovilo v 266 sodbah, kršitev druge pa v 263 sodbah. Da je prišlo do kršitve pravice do poštenega sojenja pa je ESČP ugotovilo v 22 sodbah. Kršitev pravice do poštenega sojenja pa je tudi tretje najpogostejše ugotovljena kršitev v sodbah zoper Slovenijo.¹³⁵

Daleč največ sodb, v katerih sta bili ugotovljeni kršitev pravice do sojenja v razumnem roku in kršitev pravice do učinkovitega pravnega sredstva, je bilo izdanih v letu 2006. Verjetno nas ta podatek ne preseneča, kajti sodba v zadevi Lukenda je nedvomno nekaterim vzbudila upanje in dala pogum ter tako imela močan vpliv na povečano število vloženih pritožb, ki ji je sledilo.

Zanimivo je dejstvo, da izračunano število pritožb glede na število prebivalcev, ki jih na ESČP vložijo slovenski državljani (in so dodeljene sodni sestavi) vsakoletno presega izračunano povprečje vseh držav članic Sveta Evrope¹³⁶. V letu 2018 je Slovenija zasedala 11 mesto po največjem številu vloženih pritožb na število prebivalstva.¹³⁷ V letih, ko je bilo vloženih največ pritožb, tj. v obdobju od leta 2005 do leta 2008, pa je bila krepko vodilna po številu pritožb na prebivalstvo^{138, 139}.

Vse od ustanovitve ESČP v letu 1959 pa do konca leta 2018 je ESČP po vrstnem redu največ sodb izdalo zoper Turčijo, Rusijo, Italijo, Romunijo, Ukrajino, Poljsko, Francijo, Grčijo, Bolgarijo, Združeno kraljestvo, Madžarsko, Hrvaško, Avstrijo, Moldavijo, Slovaško in na šestnajstem mestu zoper Slovenijo.¹⁴⁰ Ob tem je po-

¹³⁴ Ob tem je potrebno poudariti, da sta bili v večini sodb kršitev pravice do sojenja v razumnem roku in kršitev pravice do učinkovitega pravnega sredstva ugotovljeni istočasno oziroma v povezavi ene z drugo.

¹³⁵ Annual Report 2018, str. 179, e-vir.

¹³⁶ Na primer za leto 2018 je povprečje vseh držav znašalo 0,52 pritožb na 10.000 prebivalcev, za Slovenijo pa podatek govori o 1,33 pritožbi na 10.000 prebivalcev (Annual Report 2018, str. 175, e-vir).

¹³⁷ Ibid, str. 175, e-vir.

¹³⁸ V letu 2006 je bilo vloženih več kot 6 pritožb na 10.000 prebivalcev, v letu 2007 pa preko 5 pritožb na 10.000 prebivalcev.

¹³⁹ Annual Report 2008, str. 142, e-vir.

¹⁴⁰ Po Annual Report 2018, str. 178 in 179, e-vir.

trebno poudariti, da so omenjene nekdanje socialistične države postale članice Sveta Evrope šele v oziroma po letu 1990 za razliko od ostalih omenjenih držav, ki so bile ustanoviteljice Sveta Evrope oziroma so se mu pridružile že pred ustanovitvijo ESČP. To pomeni, da imajo nekdanje socialistične države več kot trideset let krajše obdobje pripadnosti jurisdikciji ESČP napram ostalim omenjenim državam z največ izdanimi sodbami, hkrati pa skupno število izdanih sodb ESČP zoper omenjene nekdanje socialistične presega skupno število izdanih sodb zoper ostale omenjene države članice Sveta Evrope.¹⁴¹

Če pogledamo število sodb, v katerih je ESČP ugotovilo vsaj eno kršitev EKČP, Slovenija zaseda še slabše mesto, in sicer štirinajsto¹⁴². Države, ki jo prehitevajo si po vrstnem redu sledijo takole: Turčija, Rusija, Italija, Ukrajina, Romunija, Poljska, Grčija, Francija, Bolgarija, Madžarska in Moldavija.¹⁴³ Tukaj je razlika med številom, ki se nanaša na nekdanje socialistične države in številom, ki se nanaša na ostale države še nekoliko večja v breme nekdanjih socialističnih držav.¹⁴⁴

V še bistveno slabši položaj postavljajo Slovenijo podatki, ki govorijo o številu ugotovljenih kršitev pravice do sojenja v razumnem roku in pravice do učinkovitega pravnega sredstva. V zvezi s kršitvami pravice do sojenja v razumnem roku se Slovenija z 204 ugotovljenimi kršitvami uvršča na osmo mesto. Po vrstnem redu od zgoraj navzdol jo prehitevajo: Italija, Turčija, Grčija, Poljska, Ukrajina, Madžarska in Francija.¹⁴⁵ Bistveno višje, na četrtem mestu pa je Slovenija po številu ugotovljenih kršitev pravice do učinkovitega pravnega sredstva¹⁴⁶. Prehitevajo jo le Rusija, Ukrajina in Turčija.¹⁴⁷

5. Stanje slovenskega sodstva v primerjavi s sodstvi drugih držav članic Evropske unije

Če pogledamo primerjavo stanja nerešenih gospodarskih, civilnih, upravnih in drugih zadev na prebivalca na sodiščih prve

¹⁴¹ Glej Annual Report 2018, str. 178 in 179, e-vir.

¹⁴² Zoper Slovenijo je bilo izdanih 334 sodb, v katerih je bila ugotovljena vsaj ena kršitev EKČP.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Glej ibid, str. 178 in 179.

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Ugotovljenih je bilo 266 kršitev.

¹⁴⁷ Ibid.

stopnje, ugotovimo, da se z višjem številom nerešenih zadev na pram slovenskim prvostopenjskim sodiščem soočajo le hrvaška, poljska, italijanska in ciprska prvostopenjska sodišča.¹⁴⁸

Izmed vseh držav članic EU imata Hrvaška in takoj za njo Slovenija daleč največje število sodnikov na prebivalca.¹⁴⁹ Že na primer Luksemburg in Bolgarija, ki jima sledita, imata skoraj 10 sodnikov na 100.000 prebivalcev manj.¹⁵⁰

Prav tako se Slovenija uvršča na najvišji mesti po deležu ženskega spola v sodni funkciji na prvostopenjskih in drugostopenjskih sodiščih. Na prvostopenjskih sodiščih si vodilni položaj deli z Latvijo, na drugostopenjskih sodiščih pa je takoj za njo.¹⁵¹ Ob gledanju slovenskih sodnih statistik pa ne gre prezreti dejstva, da že od vsega začetka na slovenskih sodiščih v funkciji sodnikov prevladuje ženski spol in to vedno bolj ustaljeno. Od dobrih 70 odstotkov v letu 2004¹⁵², smo bili konec leta 2010 priča že 77,6 odstotkom¹⁵³, odstotek pa se je nato še povečeval in konca leta 2017 znašal 78,4¹⁵⁴. Edino sodišče, na katerem standardno prevladujejo sodniki napram sodnicam, je Vrhovno sodišče.

Med osemindvajsetimi državami članicami EU se Slovenija nahaja na petem najslabšem mestu v zvezi z mnenjem splošne javnosti glede neodvisnosti nacionalnih sodišč in sodnikov¹⁵⁵. Še slabše neodvisnost svojih sodišč in sodnikov ocenjujejo poljska, španska, bolgarska in hrvaška splošna javnost.¹⁵⁶

Še nekoliko slabše, tj. na tretje najslabše mesto, se Slovenija uvršča po mnenju podjetij glede neodvisnosti sodišč in sodnikov¹⁵⁷. Slabše od slovenskih neodvisnost svojih sodišč in sodnikov ocenjujejo le hrvaška in slovaška podjetja.¹⁵⁸

Glavni razlog za pomanjkanje neodvisnosti slovenska splošna javnost vidi v vmešavanju in pritiskih vlade in politikov¹⁵⁹. Na drugo

¹⁴⁸ The 2019 EU Justice Scoreboard, Quantitative data, str. 7, Graf 12, e-vir.

¹⁴⁹ Obe imata preko 40 sodnikov na 100.000 prebivalcev.

¹⁵⁰ Ibid, str. 13, Graf 24.

¹⁵¹ Ibid, Graf 25.

¹⁵² Sodna statistika 2004, str. 15, Tabela 2, e-vir.

¹⁵³ Sodna statistika 2010, str. 9, Tabela 2, e-vir.

¹⁵⁴ Sodna statistika 2017, str. 12, Tabela 2, e-vir.

¹⁵⁵ V Sloveniji 19 odstotkov splošne javnosti ocenjuje neodvisnost nacionalnih sodnikov in sodišč kot zelo slabo in 28 odstotkov kot precej slabo. Kot dokaj dobro ocenjuje neodvisnost slovenskih sodnikov in sodišč 37 odstotkov slovenske splošne javnosti, kot zelo dobro pa le 2 odstotka.

¹⁵⁶ The 2019 EU Justice scoreboard, Quantitative data, str. 16, Graf 30, e-vir.

¹⁵⁷ V Sloveniji 20 odstotkov podjetij ocenjuje neodvisnost nacionalnih sodnikov in sodišč kot zelo slabo in 21 odstotkov kot precej slabo. Kot dokaj dobro ocenjuje neodvisnost slovenskih sodnikov in sodišč 24 odstotkov slovenskih podjetij, kot zelo dobro pa le 5 odstotkov.

¹⁵⁸ Ibid, str. 17, Graf 32.

¹⁵⁹ Edino španska, bolgarska, slovaška in hrvaška splošna javnost ta razlog izpostavlja še v veliko

mesto postavlja vmešavanje in vpliv gospodarskih in drugih interesov¹⁶⁰. Najmanj slovenske splošne javnosti, vendar še vedno več kot v večini preostalih držav članic EU pa vidi razlog za pomanjkanje neodvisnosti sodnikov in sodišč v statusu in položaju sodnikov^{161 162}.

Za razliko od slovenske splošne javnosti, pa slovenska podjetja kot bistveni razlog za pomanjkanje neodvisnost sodnikov in sodišč izpostavlja vmešavanje in vpliv gospodarskih ter drugih interesov¹⁶³. Na drugo mesto slovenska podjetja postavljajo vmešavanje in pritiske vlade in politikov¹⁶⁴. Oba razloga pa slovenska podjetja izpostavljajo v nekoliko manjšem odstotku napram slovenski splošni javnosti. Tako kot slovenska splošna javnost tudi slovenska podjetja, in to v podobnem odstotku, status in položaj sodnikov ocenjujejo kot nekoliko manj vplivni razlog za neodvisnost sodnikov in sodišč napram že omenjenima razlogoma.¹⁶⁵

V primerjavi z mnenjem splošne javnosti in mnenjem podjetij, pa sodniki s svojim mnenjem glede njihove neodvisnosti Slovenijo potiskajo na še slabše mesto, tj. tretje najslabše mesto med vsemi državami članicami EU. Hrvaški sodniki ocenjujejo svojo neodvisnost zelo podobno kot slovenski, latvijski in litvanski sodniki pa menijo, da so še nekoliko manj neodvisni od slovenskih.¹⁶⁶

5. Sklepne besede

Na podlagi navedenega lahko torej pridemo do ugotovitve, da so tudi v Republiki Sloveniji še vedno pri delovanju akterjev javne oblasti, zlasti sodne, prisotne delovne navade in miselnost, ki izvirajo iz njene preteklosti, torej socializma. Te značilnosti pa se kažejo na strani sodišč zlasti v še vedno začaranih krogih vračanja zadev v ponovno sojenje, pretiranemu formalizmu, dobesedni

višjem odstotku.

¹⁶⁰ Tukaj je odstotek podoben portugalskemu, oba pa presegajo odstotki španske, bolgarske, slovaške in hrvaške splošne javnosti.

¹⁶¹ Edino poljska, bolgarska, slovaška in hrvaška splošna javnost ta razlog izpostavlja še v nekoliko višjem odstotku.

¹⁶² Ibid, str. 16, Graf 31.

¹⁶³ Edino italijanska, španska, slovaška in hrvaška podjetja ta razlog izpostavljajo še v nekoliko višjem odstotku.

¹⁶⁴ Tukaj je odstotek nekoliko malce nižji od portugalskega, obema pa sledijo odstotki italijanskih, španskih, slovaških in hrvaških podjetij.

¹⁶⁵ Ibid, str. 17, Graf 33.

¹⁶⁶ The 2018 EU Justice scoreboard, str. 44, Graf 60, e-vir. Za podrobneje glej ENCJ, Report on Independence, Accountability and Quality of the Judiciary 2017-2018, dostopno na: <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/Reports/ENCJ%20Report%20IAQ%202017-2018%20adopted%20GA%20Lisbon%201%20June%202018.pdf>.

interpretaciji zakonskih določb ter nenazadnje izogibanju sprejemanja končnih odločitev v kočljivih zadevah.

Prav tako smo v naši državi še vedno prevečkrat priča dolgotrajnim sodnim postopkom, pogosta razloga za to pa sta zlasti nenehno prestavljanje glavnih obravnav zaradi neprihoda katerega izmed povabljenih strank ter dolgotrajne obravnave, ki veliko časa porabijo za izmenjavo dokumentacije ter narek že slišane in videnega sodnemu zapisnikarju.

Sodna praksa slovenskih sodišč zajema tudi primere, pri katerih ni moč ignorirati občutka neobstoja neodvisnosti sodnikov in sodišč pri sojenju, še več, porajajo se močni argumenti, ki govorijo v prid temu, da se slovensko sodstvo, če je to kakšni elitni osebi v interesu, zlorablja tudi v politične namene. Vendarle se je potrebno zavedati, da so se ključni dogodki v zadevi Patria zgodili v času parlamentarnih volitev, s čimer je (bila) vodilna politična osebnost na opozicijski strani močno zaznamovana, s tem pa nenazadnje izkrivljena demokracija v Sloveniji sama. Nenazadnje pa nam to potrjujejo še vedno dokaj slabi javnomnenjski rezultati, tako laični kot strokovni ter statistični izkazi, ki izhajajo iz evropske statistike in statistike ESČP.

Vsekakor lahko pritrdimo temu, da pozitivno na slovensko sodstvo z vidika izogibanja uporabe nekdanjih praks na slovenskih sodiščih predstavljata članstvo Republike Slovenije v Svetu Evrope in Evropski uniji. Gre za organizaciji, ki temeljita na vrednotah zahodnega sveta, ki je že od nekdaj dosledno spoštoval vrednote in načela kot sta demokracija in vladavina prava. Članstvo Republike Slovenije v teh dveh organizacijah (tudi prisilno) omejuje in spreminja določene socialistične prakse delovanja državnih akterjev. Na pravnem področju, zlasti z vidika spoštovanja in doslednega uresničevanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin, imata izredno pomembno vlogo Evropsko sodišče za človekove pravice in Sodišče Evropske unije (pa tudi Evropska komisija), katerih odločbe pomembno vplivajo na spremembo slovenske zakonodaje, s tem pa tudi delovanja slovenskih pravosodnih organov. Vzemi-mo na primer za primer zadevo Lukenda, kjer je bilo ravno ESČP tisto, ki nas je prisililo v spremembo zakonodaje v smeri, ki bo zagotavljala varstvo pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja oziroma sojenja v razumnem roku oziroma strankam v postopku nudila ustrezna pravna sredstva zoper njeno kršitev. Res je, da zadeva še danes ni ustrezno urejena, je pa s sprejemom ZVPSBNO ter izvedenim Projektom Lukenda storjen napredek.

LITERATURA IN VIRI**1. Samostojne publikacije**

- Adanič Dežman, S. (2019). Postsocialistično pravo v Republiki Sloveniji. Ljubljana: [S. Adanič Dežman].
- Annual Report 2008. (2009). Strasbourg: European Court of Human Rights. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2008_ENG.pdf, 23. 7. 2019.
- Annual Report 2018. (2019). Strasbourg: European Court of Human Rights. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_report_2018_ENG.pdf, 23. 7. 2019.
- Avbelj, M. (2015). Nepravna država : zapisi o zadevi Patria : (2011-2015). Ljubljana: IUS Software, GV Založba.
- Informacija Ministrstva za pravosodje in javno upravo o izvrševanju in nadgradnji Projekta Lukenda – realizirane zaposlitve sodnega osebja po Projektu Lukenda – gradivo za obravnavo. (2012). Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje in javno upravo. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewj55J7em-3gAhXjzKYKHaosBPgQFJAaegQIABAC&url=http%3A%2Fwww.vlada.si%2FMANDAT12%2FVLADNAGRADIVA.NSF%2Faa3872cadf1c8356c1256efb00603606%2F6323247e81bcfccc1257a70004f7ad4%2F%24FILE%2FVGPoro%25C4%258DiloLukenda.DOC&usg=AOvVaw2uqeU9uTMIgawbjNxke_NY, 23. 7. 2019.
- Kühn, Z. (2011). The judiciary in Central and Eastern Europe : mechanical jurisprudence in transformation?. Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Mańko, R. (2013). Survival of the Socialist Legal Tradition? A Polish Perspective, 4(2) Comparative Law Review. Brussels: Secretariat of the European Parliament. URL: https://www.researchgate.net/publication/262005546_Survival_of_the_Socialist_Legal_Tradition_A_Polish_Perspective, 23. 7. 2019.
- Poročilo o izvajanju programa za povečanje učinkovitosti sodstva in odprave sodnih zaostankov – Projekt Lukenda. (2008). Ljubljana: Vlada Republike Slovenije. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewj55J7em-3gAhXjzKYKHaosBPgQFJAaegQIABAC&url=http%3A%2Fwww.vlada.si%2Ffileadmin%2Fdokumenti%2Ffns%2Fdoc%2F0811071528505_a185v2cc.doc&usg=AOvVaw2MSNjnq_Frn5QgHDAQ2EkX, 23. 7. 2019.
- Sodna statistika 2004. (2005). Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje Republike Slovenije.
- Sodna statistika 2010. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje Republike Slovenije.
- Sodna statistika 2017. (2018). Ljubljana: Ministrstvo za pravosodje Republike Slovenije.
- The 2018 EU Justice scoreboard. (2018). Brussels: European Commission. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/justice_scoreboard_2018_en.pdf, 23. 7. 2019.
- The 2019 EU Justice scoreboard, 2019, Quantitative data. (2019). Brussels: European Commission. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/justice_scoreboard_2019_quantative_data_factsheet_en.pdf, 23. 7. 2019.
- Zadovoljstvo javnosti z delovanjem sodišč v Republiki Sloveniji v letu 2017. (2018). Ljubljana: Vrhovno sodišče Republike Slovenije. URL: http://www.sodisce.si/mma_bin.php?static_id=2018072612085456, 23. 7. 2019.
- Zidar, A. (1996). Lustracija: izločitev nasprotnikov demokracije z javnih položajev. Ljubljana: Nova revija.

2. Prispevki v zbornikih in poglavja v knjigah

- Mańko, R. (2013). Weeds in the Gardens of Justice? The Survival of Hyperpositivism in Polish Legal Culture as a Symptom/Sinthome. V: *Pólemos – Journal of Law, Literature and Culture* 7.2, str. 207-233. URL: https://www.researchgate.net/publication/256080147_Weeds_in_the_Gardens_of_Justice_The_Survival_of_Hyperpositivism_in_Polish_Legal_Culture_as_a_SymptomSinthome_forthcoming_in_Polemos_-_Journal_of_Law_Literature_and_Culture_72_2013_207-233, 23. 7. 2019.
- Uzelac, A. (2010). Survival of the Third Legal Tradition?. V: 49(2d) *Supreme Court Law Review*. Zagreb: Zagreb University, Faculty of Law, str. 377-396. URL: http://www.alanuzelac.from.hr/pubs/B43-Third_Supreme%20Court%20Canada.pdf, 23. 7. 2019.

3. Pravni viri

Kazenski zakonik (KZ-1). Uradni list RS, št. 55/08.
 Kazenski zakonik (uradno prečiščeno besedilo) (KZ-UPB1). Uradni list RS, št. 95/2004.
 Ustava Republike Slovenije (URS). Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99 in 75/16 – UZ70a.
 Zakon o pravdnem postopku (ZPP). Uradni list RS, št. 73/07 – uradno prečiščeno besedilo, 45/08 – ZArbit, 45/08, 111/08, – odl. US, 57/09 – odl. US, 12/10 – odl. US, 50/10 – odl. US, 107/10 – odl. US, 75/12 – odl. US, 40/13 – odl. US, 92/13 – odl. US, 10/14 – odl. US, 48/15 – odl. US, 6/17 – odl. US in 10/17.
 Zakon o ratifikaciji Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, spremenjene s protokoli št. 3, 5 in 8 ter dopolnjene s protokolom št. 2, ter njenih protokolov št. 1, 4, 6, 7, 9, 10 in 11 (EKČP). Uradni list RS, št. 33/94 – Mednarodne pogodbe, št. 7/94.
 Zakon o upravnem sporu (ZUS). Uradni list RS, št. 50/97, 65/97 – popr. in 70/2000.
 Zakon o ustavnem sodišču (ZUstS). Uradni list RS, št. 64/07 – uradno prečiščeno besedilo in 109/12.
 Zakon o varstvu pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja-uradno prečiščeno besedilo (ZVPSB-NO-UPB2). Uradni list RS, št. 67/2012.

4. Sodna praksa

Jama v. Slovenia, Evropsko sodišče za človekove pravice, št. 48163/08, 19. 7. 2012, ECLI:CE:ECHR:2012:0719JUD004816308.
 Lukenda v. Slovenia, Evropsko sodišče za človekove pravice, št. 23032/02, 6. 10. 2005, ECLI:CE:ECHR:2005:1006JUD002303202.
 Odločba U-I-65/05, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 22. 9. 2005, ECLI:SI:USRS:2005:U.I.65.05.
 Sklep Up-62/96, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 11. 4. 1996, ECLI:SI:USRS:1996:Up.62.96.
 Sklep Up-373/14, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 11. 6. 2014, ECLI:SI:USRS:2014:Up.373.14
 Sklep Up-879/14-11, Ustavno sodišče Republike Slovenije, 11. 12. 2014, ECLI:SI:USRS:2015:Up.879.14
 Sodba I Ips 2457/2010-1438, Vrhovno sodišče Republike Slovenije, 1. 10. 2014, ECLI:SI:VSRS:2014:I.IPS.2457.2010.1438.
 Žunič v. Slovenia, Evropsko sodišče za človekove pravice, št. 24342/04, 18. 10. 2007, ECLI:CE:ECHR:2007:1018DEC002434204.

5. Spletni viri

Avbelj, M. Ubi Patria, ibi Victoria. Ius-info, 30. 9. 2011. URL: <https://www.iusinfo.si/medijsko-sredisce/kolumne/72935>, 23. 7. 2019.
 Banjanac Lubej, S. Ribičič: Politično montiran proces bo treba dokazati! Jaklič: primer Patria pravno ne obstaja. MMC RTV SLO, 6. 6. 2013. URL: <https://www.rtvlo.si/slovenija/ribicic-politico-montiran-proces-bo-treba-dokazati-jaklic-primer-patria-pravno-ne-obstaja/310477>, 23. 7. 2019.
 Bele, I. Pri zadevi Patria gre za konstrukt brez dejstev in dokazov; očitno gre za težnjo po kaznovanju nedolžnih! Politikis, 30. 4. 2014. URL: <http://www.politikis.si/2014/04/dr-ivan-bele-pri-zadevi-patria-gre-za-konstrukt-brez-dejstev-in-dokazov-ocitno-gre-za-teznjo-po-kaznovanju-nedolznih/>, 23. 7. 2019. (b)
 Glücks, N. Vrhovna sodnica Maja Tratnik želi izločitev zaradi pisanja Reporterja. Reporter, 20. 6. 2014. URL: <https://reporter.si/clanek/tiskana/vrhovna-sodnica-maja-tratnik-zeli-izlocitev-zaradi-pisanja-reporterja-439908>, 23. 7. 2019.
 Janša in Matoz oproščena krive ovadbe Zobec Hrastarjeve, a Matoz obsojen zaradi žaljive obdolžitve. Politikis, 24. 12. 2015. URL: <http://www.politikis.si/2015/12/jansa-in-matoz-oproscena-krive-ovadbe-zobec-hrastarjeve-a-matoz-obsojen-zaradi-zaljive-obdolzitve/>, 23. 7. 2019.
 Janša, J. Zeleni flomaster ponovno na delu. Politikis, 7. 10. 2010. URL: <http://www.politikis.si/2010/09/ekskluzivno-na-politikisu-famozni-obtozni-predlog-v-afერი-patria-prvic-v-celoti-objavljen/>, 23. 7. 2019.
 K. T., Al. Ma., Milko Novič oproščen. Sodnik: Zadeva očitno seže v vrhove pravosodja. MMC RTV SLO, 16. 4. 2019. URL: <https://www.rtvlo.si/crna-kronika/milko-novic-oproscen-sodnik-zadeva-ocitno-seze-v-vrhove-pravosodja/485646>, 23. 7. 2019.
 Kolednik, A. Avbelj o zadevi Patria: Ne smemo dovoliti, da bi takšni obtožni predlogi postali praksa. MMC RTV SLO, 29. 9. 2011. URL: <https://www.rtvlo.si/slovenija/avbelj-o-zadevi-patria-ne-smemo>

dovoliti-da-bi-taksni-obtozni-predlogi-postali-praksa/267335, 23. 7. 2019.

Ma., A. Tožilstvo zavrglo Janševo ovadbo Zobec Hrastarjeve. MMC RTV SLO, 25. 7. 2011. URL: <https://www.rtvlo.si/slovenija/tozilstvo-zavrglo-jansevo-ovadbo-zobec-hrastarjeve/262737>, 23. 7. 2019.

6. Ostalo

Obtožni predlog Ktr 169/10-6/BZH,vg, Vrhovno državno tožilstvo Republike Slovenije, 6. 8. 2010, opr. št.: Ktr 169/10-6/BZH,vg.